

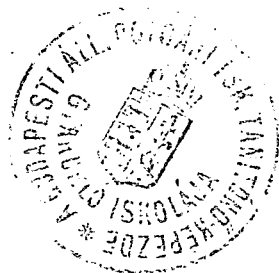
~~B. 45~~

III. C.
B. 83.

A LEÁNY ÉRZELEMVILÁGA.

IRTA

K. BENICZKY IRMA.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1883

454

454

~~III. L.~~
~~A. 201.~~

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

BEVEZETÉS.

Neked, drága hölgy, ki az ifjúság díszében az élet tavaszának küszöbét átlépted, neked, a kellemdús hajadonnak legyen szentelve ezen mű. Te szüleid legszebb reménye, de egyszersmind legaggasztóbb gondja is vagy, mert a leány sorsa oly bizonytalan. Ne tedd félre e könyvet olvasatlanúl; a tapasztalat, a leghívebb szeretet nyújtja azt neked; sorsodról, a jövőről, melynek elébe nézesz, beszélnek sorai, jövőnapjaid boldogságáról és gondjairól, az édes reményről, mely ébredő szívedet kecsegteti. Azon veszélyektől kíván téged megóvni, melyeket szemed most még nem láthat, az álnokságtól, mely mérges kígyóként lappang épen a legillatosabb, legragyogóbb virágok alatt. Vigaszt fog neked nyújtani, ha szívedet titkos fájdalom gyötri; hű kalauzúl fog neked szolgálni, ha nincs, a ki vezéreljen; előkészítend téged hivatásodra, megismertet annak kötelmeivel és gondjaival, hogy látó szemmel léphess egykor a hitves, az anya, a háziasszony műkörébe s bátran szállhass szembe a

végzettel s össze ne roskadj a gondnak súlyos terhe alatt.

Lásd, sorsod még nincs eldöntve; a jövőnek megfejthetlen titka az. Te magad nem határozatsz fölötte, el kell fogadnod, a mint épen jön. Választhatsz ugyan magadnak állást, hivatalt, műkört, de, *mert nő vagy*, sorsod mégis majdnem egyedül azon férfitől függ, ki téged élettársul választ. A természet nem teremtette a gyöngédebb nemet a rideg nyilvános életre, melynek durva keze csakhamar letörli az ifjú lélek zománczát, szétrombolja, megsemmisíti a szívnek eszményvilágát, hanem azért a nőnek is csak úgy, mint a férfinak kettős hivatása van, s a ki mind a kettőt helyesen fölfogni s a szerint teljesíteni képes, az legközelebb áll az emberi tökélyhez, mely minden fölvilágosúlt, erkölcsileg és szellemileg kiképezett, gondolkodó ember törekvésének célja, vagy legalább annak *kellene lennie*.

A nő tehát épen úgy, mint a férfi — de sőt még nagyobb mérvben — alá van vetve azon törvénynek, mely e kettős hivatást előnkbe szabja; a nőnek is általános emberi és külön személyes hivatása van: az első magába foglalja mindazt, a mivel a társadalomnak, a másik pedig mindazt, a mivel egyéni állásának, női rendeltetésének tartozik.

Midőn a leány tizenötödik évét befejezte, akkor átlépte a gyermekkor határát; búcsút vett örökre azon kortól, mely — oh, mily gyakran! — életnek legboldogabb, vagy épen az *egyetlen* boldog

ideje volt. Az egyszerű viszony, mely a gyermeket a szüléssel összeköti, képezte eddig az egyetlen, könnyen átlátható és könnyen teljesíthető kötelem körét. De most már elmúltak az elfogulatlan gyermekkor gondtalan örömnappjai, melyek oly símán, oly derűlten folytak le az atyai ház oltalmazó födele alatt, hol a szülék hű szeretete fölötté örködött, róla gondoskodott. Életének patakja nőttön-nőtt, napról-napra szélesebb, sebesebb, mélyebb és — fájdalom! igen gyakran — napról-napra zavarosabb is lesz.

A kis pataknak az volt egyedüli rendeltetése: játszani kanyarulatokban tova csörgedezni virágok között, medrének tarka kövecseivel enyelgő játékot űzni és a partján sétálók szemeit gyönyörködtetni. De midőn a gyermekkor gondosan ápolt kertjének határát elhagyá, megszűnt a könnyű rendeltetés is; a patakból folyó lett, melynek útja nemcsak virányos réteken, hűs, árnyas, madárdalozó erdőkön viszen keresztül, hanem rideg, kopár sziklatörmeleken át, pusztasivatagon, rengetegen keresztül is kell magának utat törnie, malomkereket kell hajtania, terhelt hajókat kell hátán viselnie — a leány átlépte a határt, mely a gyermeket a hajadontól elválasztja; boldog az, kit a gondos, szerető szülék keze idáig vezényelt, kit úgy neveltek, hogy képes legyen ezen lépés magas fontosságát helyesen fölfogni! Ezen lépéssel éltének látköre egyszerre hatalmasan kitágult; mennyi új viszonyt, az értelemnek és érzelemnek ezer új tárgyát, ugyanannyi új kötelmet és kötelezettséget, mennyi veszélyt

és hány borzasztó örvényt, mely élte boldogságát elnyeléssel fenyegeti, foglal magában ezen új, annyira kitágúlt s előtte még ismeretlen láthatár!

Fogadd el, drága hölgy, a baráti kezet, hadd vezessen téged egy magaslatra, honnan szemed beláthatja ezen új tért tekervényes útjainak egész tömkelegével; hadd figyelmeztessen minden veszélyre úgy, mint a biztos ösvényekre is, melyeken haladni kell, hogy a sűrűben el ne tévedjél, s az ingovány csábítón zöld pázsitja alatt lappangó mocsárba el ne süllyedjél.

Lásd, kedves hajadon, ilyen magaslatot képez ez a könyv. Idáig szüleid keze vezetett. Azoknak szeretete gondosan egyengette az utat számodra, nem kellett kérdezned: hova vezettek engem? — Hiszen tudtad, hogy az út, melyen vezetnek, csakis a cél felé visz. Eddig csak szüleidben éltél, úgy, mint azok is benned és érted éltek; azok oltalmaztak, azok örködtek fölötted, neked is részed volt — és van, a míg a szülei ház födele alatt élsz — az ő tekintélyükben, az ő szerencsájukben; milyen lesz jövőd sorsod, az igen sok külső körülménytől, a végzettől, de sőt a véletlentől függ. Ki biztosíthat arról, meddig részesülsz még a szülei szeretet boldogságában? Ki mondhatja meg neked, mikor csukódik le örökre a drága szem, melynek fénye te valál?

Most már azon korba léptél, drága hajadon, mely téged lassanként kiemel az eddigi viszonyokból, s belehelyezend saját önállóságod jogaiba és kötelmeibe. Most már saját szemeddel kell látnod,

saját eszeddel kell ítélned, saját erőddel kell előre törekedned azon pont felé, hol élted célja van kitűzve.

De melyik hát ezen cél, és melyik út az igazi, melyen biztosan, az eltévedés veszélye nélkül, oda érhetnél? — Ezen két fontos kérdéssel kell most már mindenekfölött foglalkoznod, s hogy ezen két kérdés megoldása lehetséges legyen, hű, tapasztalt tanácsadóra van szükséged, kihez teljes bizalommal fordulhatsz élted minden előfordúlható körülményei közt. Ilyen tanácsadóul szolgálанд neked ezen könyv, melyben leghívebb barátodat fölta-lod, ki bizton vezérelni fog az élet útjain, melyek sokkal több esetben göröngyösek, tekervényesek, fárasztók, mint símák, virággal behintettek és egyenesek.

I.

A jegygyűrű.

A szenvedély múlandó,
A szerelem állandó,
Ha kölcsönös tiszteleten alapúl.

A kis leányból nagy leány lett, hajadonná fejlődött s a társaságba, vagy mint mondaíni szokták: a világba lép anyja vezetése alatt.

Most még minden mosolyog feléje, az emberek úgy, mint a tárgyak, mert minden új előtte. Mindenütt nyájasan fogadják, minden szem tetszéssel nyugszik rajta, mint egy szép virágon, mely Isten kertjében fejlődött. Napjai derűlten folynak, örömmel, élvezettel telvék; hiszen ez éltünk legszebb szaka, midőn az érettebb kornak gondjai és gyötrelmei még távol vannak tőlünk. Szemünk nem hatolhat a jövőbe, melynek titkait még a remény rózsás fátyola takarja, az élet akkor még *mindent* ígér, s mi bízunk és örvendünk csábos ígéreteiben, mert hiszen nem tudjuk még, vajmi *keveset* fog teljesíteni. Úgy, mint a fának legszebb virágából nem lesz mindig a legszebb gyümölcs is — a mint reméltük —, épen úgy van az ember az ifjúsággal is; éltenek e legszebb virágából a legkese-

rúbb gyümölcsöt érlelik néha a szenvedélyek, az ember boldogságának ezen megkérelhetlen, kiengesztelhetlen ellenei, ezen ádáz dæmonok, melyek annál veszedelmesebbek, mert az embernek saját keblében honolnak; boldog, háromszor boldog az, kinek esze annyi erővel bír, hogy a szenvedélyeket szilárd kézzel megfékezhesse, s a zajongó képzelet röptét korlátozhassa!

De lassanként — alig észrevehetőleg — megváltozik a kép; halkkal-halkkal — mint a virág a tavaszi napsugár meleg csókja alatt — ébred egy addig ismeretlen érzet a hajadon keblében, egy alaktalan, bizonytalan vágy — az ifjú szív szeretni óhajt —, szeretni és magát szerettetni egy másik rokonszív által. És ez talán a legszebb, de egyszerűsmind a legveszélyesebb pillanat is, az ifjú úgy, mint a hajadon életében; ez azon pillanat, melyben leginkább örködni kell fölötte a szülei szemnek, akkor legnagyobb szüksége van az okos vezetésre; hanem gyöngéd legyen a kéz, higgadt, tapasztalt az ész és melegen érző a szív, mely az ifjú lelket helyesen vezetni akarja, mert ha durva kéz vállalkozik ezen szerepre, akkor épen ellenkező irányt ad az első gyöngédtelen érintésre magába vonuló kedélynek s az elvesztett bizalmat többé vissza nem nyerheti.

Azt szokták mondani: «a szerelem megszületett, midőn először látták egymást», pedig ez egészen fonák állítás; a szerelem régen megszületett nyilvánulása előtt, csakhogycsöndesen szunyadt a lélek mélyében, a míg egy napon vala-

mely bűvész szavára föl nem ébredt. A képzelet, a lassanként ébredő vágyak fölhalmozzák a gyúanyagot — egy szikra kell csak — és lángra lobban. A szerelem alaktalan, ködszerű vágyként borítja a szívet, de ezen köd rögtön alakot nyer, a mint egy rokonszenves lény bűvkörébe lép, s a mint ez megtörtént, a képzelet azonnal működni kezd, ügyesen díszíti azt az alakot drága ékkel, melyet a szerető szív saját kincstárából elővesz, megfesti ragyogó, csillogó színekkel, oltárt emel számára, mely előtt a megigézett lélek imádvá leborúl; csak egy vágy, egy törekvés tölti el s gyötri az ifjú szívet: annak szerelmét megnyerhetni, kit máris istenének választott, kiben ifjú ábrándjainak, rajongó álmainak megtestesült eszményképét látni véli; azt mondtam „*véli*“, mert hiszen ezer eset közül alig van egy, melyben a szerető szív *valóban* is föllelje választottjában eszményképének hű képmását.

A szívnek titkos vágya most már lángoló szenvedélylyé változik, mely a kedélynek békés nyugalmát földúlja; rövidebb vagy hosszabb időre, némely esetben az egész életre is kihatók az ilyen kedélyviharnak következményei; akkor nehéz felhők borítják el az ifjúság verőfényes egét, könyzápor hull az eddig oly mosolygó, viruló tájra, s a szív az élet hajnalának üdvteljes álmából rideg, komor valóra ébred.

A fiatal leány szíve úgyszólván a szemben van, mennyi magában véve csekély külsőség vonja magára figyelmét, megigézi, fölhevíti képzeletét;

egyik fiatal ember azért tetszik neki, mert jól tánczol, a másik, mert daliás termettel bír, a harmadik csupán azért, mert szeszélyeinek hódol, ennek öltözéke kifogástalan eleganciával bír, amannak minden szava, minden mozdulata csupa: «chic»; a tetszés lassanként melegebb érzelmmé fejlődik a képzelet segélyével, mely mindent — a mint épen szükségesnek látja — hol nagyító, hol kicsinyítő üvegen át néz, s minden, a mi szokatlan, rendkívüli: geniálisnak, szellemesnek, bámulatra méltónak tűnik föl előtte s ellenállhatlan ingerrel bír, bizonyos delejes vonzerőt gyakorol, mely élete hajóját igen gyakran sziklák közé viszi, hol törést kell szenvednie.

Annyi bizonyos, hogy a szerelem nem szerelem többé, a mint észszerűn gondolkodni, fontolgatni és elmélkedni kezd; mind erre egy világba lépő fiatal leány különben szerelem nélkül sem képes, mert a főkellék hiányzik nála: emberismeret és tapasztalat, az életbölcesség ezen két erős sarkköve — ezek a legdrágább gyöngyök az észnek kincstárában, mert megszerzésök a legboldogítóbb illuziókba, a legmelegebb érzelmekbe és számtalan keserű könybe került.

A szerető szív mindazon tulajdonokkal ruházza föl szerelmének tárgyát, melyekkel ábrándjainak eszményképe bír, s minél mélyebb, forróbb, ártatlanabb az ő érzelme, annál inkább hiszi el, hogy amazé is az övéhez hasonló; s így történik meg gyakran, hogy önámítása következtében csalatkozik, szerelemnek hisz, a mi csak baráti hajlam,

könnyű játék egy pár üres órának betöltésére, vagy a hiúság nyilvánulása volt; mert a férfiszív e tekintetben határtalan, feneketlen hiúsággal bír, s ha a férfi észre veszi, hogy egy nő melegebben érez iránta, az annyira hízeleg hiúságának, miszerint azonnal közeledik hozzá és játsza a szerelmes szerepét, habár mit sem érez iránta, vagy legfőlebb némi szánalmat — talán!

Azért, drága hölgy, örködjél szigorúan szíved titka fölött, ha olyanért dobog, kinek viszonszerelméről nem vagy tökéletesen meggyőződve; mert ha szemeid, magaviseleted e gyöngéd titkot elárulják, ajtót-kaput nyitsz, melyen át a csalódás a keserű szenvedések egész kíséretével lelkedbe bevonúl; te odaadtad szerelmed tiszta fényes aranyát s kaptál érte — rézpénzt, mely már számtalan kézben megfordúlt; saját mély érzelmed szent lángjától meggyúladt ama másik szívben is az érzéki szenvedély hirtelen föllobbanó szalmatüze, mely ép oly hamar elhamvad, a mint föllobbant, s nem marad egyéb belőle, mint egy maroknyi pernye, melyet a szél ezer irányban széthord; te pedig egyedül maradsz fájdalommal — hej! pedig keserű, nagyon keserű az ifjú szívnek első csalódása, mely hideg dérként hull a szerelem tavaszának virágaira; sötét felhő az, melynek árnya a verőfényes tájra borúl, pedig a szívnek csak *egy* tavasza, az embernek csak *egy* ifjúsága van!

De végre — előbb vagy utóbb — üt az a fontos óra, melyben egy férfi a hajadon előtt áll; szemei azt mondják neki: «Te vagy azon virág,

melyet keblemre tűzni akarok!» s ajkai halkkal kérdik: «Akarsz-e enyém lenni?»

Milyen boldog a leány, ha olyankor nemcsak ajkai, de szíve is mondja: „*Igen*“, mert viszonzozza a kérő érzelmeit.

Ezen pillanatnak üdvét csak *egyszer* érezhetjük az életben; ennek ragyogó szivárványszínei nem halványúlnak el, nem mosódnak el, s valahányszor rá gondolunk, szívünk hevesebben földobog, mert ez volt a boldogság tetőpontja.

A hajadon élete most már egy másikkal van összekötve, ezzel felelősséget vállalt magára s e szerint most már gondja is van. A ki őt élettársúl választotta, ujóra fűzte azt a fényes arany karikagyűrűt is, melynek szűk keretébe az élet legédeesebb titkai, örömei, élvei foglaltatnak; de legfontosabb kötelmei és legsötétebb, legnyomasztóbb gondjai, legkeserűbb fájdalmai és szenvedései is. S midőn a jegygyűrűt ujóra fűzte, az első csókot is nyomta rózsaajkaira s tekintete szerelemittasan csügg rajta, mert oly szépnek, oly bájolónak még nem látta őt soha, mint most, az üdvnek hajnalpírjával arczain, melyet ajkainak érintése varázsolt oda.

Boldog azon férfi, ki szíve választottját a menyasszonyi ártatlanság bájos hajnalán oltárhoz vezetheti; és boldog, háromszor boldog az a leány is, ki első szerelmének imádott bálványában fölleli élettársát is! Mert ha a két szerető, vágyó szívnek évekig kell még várni és az élet viszontagságaival küzdeni, míg amaz első, üdvözítő «Enyém —

tiéd» után ama második ünnepélyes, komoly «Holtomiglan — holtodiglan» következik, akkor a boldog arábol úgyszólván nő fejlődik, a vőlegény érzelmei elvesztik az üdeséget, a jegyesek érzelmvirágait megérlelte az élet kemény iskolája (a leggyöngédebbeket — ezek pedig a legkecsesebbek — elhervasztotta), de nem épen a legédesebb, legzamatosabb gyümölcscsésé; a hevesen dobogó szív hidegben ver, az idő kegyetlen keze lassanként kitépte a legcsillogóbb tollakat a képzelet szárnyai-ból s lankadt röpte nem emelkedhetik többé a remények bájos tündérországaiba.

A görög hitrege nagyon helyesen ábrázolja a szerelmet bekötött szemmel, mert csakis addig boldogít, a míg vak, azaz, a míg nem látja a szeretett lénynek hibáit. A legtöbb esetben — ha letépik a kötést szeméről — a rajongás helyébe elidegenedés, a lángoló szerelem helyébe hideg közöny lép. A kiábrándult szív fájdalmas úrt érez, melyet a kötelemérzet be nem tölthet s a láncz, melyet a szerelem üdvözítő mámorában rózsákból fűzött, fölötte nyomasztó, nehéz lesz, midőn a rózsák lehulltak és csak töviseik maradtak meg.

De hát nem lehet-e azon segíteni? Szükséges, elkerülhetlen-e az, hogy a szerelem szeméről letépjék a kötést, ha csak addig boldog, a míg vak?

Mint mindenben, a mi saját akaratumk szilárd-ságától függ, úgy ezen a bajon is lehet — legalább annyira, a mennyire — segíteni, kedves hölgyeim.

Nemde, ha valakinek tetszeni akarunk, min-denkép iparkodunk olyan tulajdonságokat, tehet-

ségeket föltűntetni, melyekről tudjuk vagy gondoljuk, hogy az illetőnek rokonszenvét megnyerik, érdeket keltenek benne, mely lassanként melegebb érzelmmé fejlődik; lásd, drága hajadon, ha már egyszer sikerült neked annak tetszését megnyerni, ki iránt melegebb érzelmet táplálsz, ha arája lettél, akkor igyekezzél azon látszatot föntartani, melynek rózsafénye szemeit megvakította, midőn szerelmet vallott neked, úgy, hogy azontúl is mindig ugyanazt a lényt lássa benned, ki akkor lebegett lelki szemei előtt, midőn ajkai azt súgták: „*Te, vagy senki!*“

Ehhez tartozik az is, hogy az ara szigorún örködjék a szűzies illem föntartása fölött; ne engedjen jegyesének semmi olyasféle bizalmasságot, mely miatt pirúlnia kellene olyanok előtt, kik viszonyát nem ismerik; maradjon mindaddig, a míg az oltár előtt nem állnak, akár egyedül van jegyesével, akár családi körben vagy vendégek előtt, a tiszta szűziességében megközelíthetlen hajadon, kit először meg kell nyernie, kiérdemelnie; hadd égjen, hadd lángoljon a vőlegény szíve azon nap utáni vágytól, melyen végre együtt lépik át közös otthonjuk küszöbét.

És ha ez megtörtént, ha az ifjú leányból, a szűzies arából fiatal asszony lett, akkor meg épen ne higyeje azt, hogy most már mindent elért, férje most már *köteles* őt szeretni minden hibáival együtt, most már — otthon — elhanyagolhatja külsejét, félre tehet mindent, a mit eddig színlelt, mi által az udvarlónak tetszeni akart, mi által a jegyesnek

szemét kápráztatta, most már nem kell az a sok gond, melyet azelőtt meghódítására fordított — — hja! vigyázz, szép hölgy! a fátyol, melylyel jegyesed szemeit bekötötted, egyre vékonyodik, s egyszer végképen szétfoszlik; a kötés lehull szeméről, mely miatt nem vehette észre a fény után vonuló árnyat, s a mint visszanyerte láterejét, a mint a bűvös káprázat elmúlt, épen olyan mérvben apad szerelmének lángja, s forró szíve jobban és jobban kezd hűlni.

Hiszen jól tudod, drága hölgy, hogy nem vagy, nem lehetsz tökéletes, hibátlan, ezt mindnyájan tudjuk magunkról (s még jobban másokról); hanem azért mégis úgy akartál jegyesed előtt megjelenni, mint egy tökéletes lény és igyekeztél is, a mennyire hatalmadban állt, a tökély színét magadra öltetni; de ha azt akarod, hogy férjed szerelme ne váljék hideg közönynyé, akkor mindig szem előtt kell tartanod mindenekfölött azt, hogy az oltár előtt kimondott „*Igen*“ ugyan törvényes köterővel bír, *de a szerelmet le nem bilincselheti*; valami csúnya cselekedet, sőt gyakran egy csúnya szó oly messzire űzi el a szerelmet a háztól, hogy soha vissza nem talál.

A fiatal nőnek nem szabad felednie, hogy a szerelem egy ingatag, szeszélyes istennő, ki azt követeli, hogy mindennap újból nyerjék meg kegyét, s a ki módot talált, hogy őt állandóvá tegye, magához bilincselje az egész élet tartamára, az megoldotta a legnehezebb föladatok egyikét. A szépség múlandó, az ifjúság kecssei gyakran nagyon hamar

eltűnnek, de ezek fölött áll a szívjóság, az önzetlen önmehtagadás, a gyöngéd nőiség, a szigorú kötelelmérzet, az engedékenység, melynek azonban nem szabad gyáva, rabszolgai megalázással fajúlnia; ezekből van összeállítva ama bizonyos megnyerő, hódító lelki kecs, melyről egy nagy költő mondja, hogy „*az ég felé vonz*“; ezek azon szálak, melyekből az a kötelék készül, mely a férj szívét föloldhatlanul csatolja neje lelkéhez.

A szerelem az élet poézisa, s mint a költészetben, úgy a szerelemben is legszebbek, legboldogítóbbak az illúziók; igyekezzél tehát, kedves hajadon, a szerelem illúzióit — annak költőiségét — a házas életben is föntartani; az pedig legjobban sikerül úgy, ha soha ki nem vetkőzöl a gyöngéd nőiségből, melynek ikertestvére a szűzies szemérem, mert ezek képezik a nőnek legvonzóbb, leghódítóbb kecsét.

II.

A nő általános és külön hívatása.

Mi tehát az a czél, melynek elérésére az alkotó bölcshöz szándéka szerint, minden erejével törekednie kell a nőnek?

Mielőtt ezen kérdésre felelnék, drága hölgy, melynek roppant fontosságát beláthatni és fölfoghatni még nem vagy, de ifjú korodnál fogva nem is lehetsz képes, arra figyelmeztetek, hogy magadat és e szerint hívatásodat is kettős szempontból kell tekintened.

Te emberi lény vagy, és ezért hívatva vagy mindenre, a mit az emberiség általános hívatása magával hoz.

Te nő vagy, és ezért hívatva vagy mindenre, a mi a feleség, az anya rendeltetését képezi s a mi nek a nőnek, mint a társadalom tagjának lennie kell.

A nőnevelés *legfontosabb* és *legüdvösebb* föladata lenne — beh kár, hogy ezt a kicsiny szót utána kellett tennünk! — a serdülő leányt külön hívatását illetőleg fölvilágosítani, hogy *helyes* fogalmakkal a világra léphessen, s tudja, mi célból alkotta

őt a természet; mi az ő természetes, tulajdonképeni rendeltetése, mit igényel a nőtől az általános és mit külön hívatása, s melyiknek igényei fontosabbak?

S épen azért, mert a nevelés e tekintetben semmi fölvilágosítást, semmi útmutatást sem nyújt a fiatal leánynak, épen azért oly zavartak a nők fogalmai tulajdonképeni kötelmeiket illetőleg. Midőn a leány a hajadon korába lép, bevezetik őt a világba s legfőlebb azt mondják neki: nézz körül, lásd, mit és hogyan tesz a többi, s tégy úgy, mint azok! És a hajadon kíváncsi szemei körül is tekintenek, és ha látja és észleli, a mit társnői legnagyobb száma mível, s ha ezen észlelések és példák szerint képezi a nőiség és a nő hívatásáról való eszményképét, akkor ugyancsak rút torzképet fog alakítani, mely nem mintának való: És ha sorba kérdeznéd a hölgyeket, mi hát a nő külön, személyes hívatása? bizony nagyon csodálatos feleleteket hallanál, kedves hajadon! Egyik azt mondaná talán: a nő hívatása az, hogy minden képzelhető gondot fordítson külsejére, legnagyobb gondját a toilette, a divat képezi, főfoglalkozását hozzá hasonló üres fejű arszlánok hódítása, ezeknek ízetlen hízelgései az ő fülének legkedvesebb zenéje, legfőbb élvezete ismerőseinek irigységét észlelhetni stb.; egy másik meg így szólna: a nő arra van hívatva, hogy szellemi tehetségeit a leggondosabban, de csak annyiból kifejleszse, hogy a társaságban tündököljön; a harmadik azt mondaná: a nő hívatása a világ örömeinek élvezéséből áll, a

milyenek : a multságok, bállok, estélyek, udvarlók, kik imádják és tömjéneznek hiúsága oltárán, melynek mámorító füstje érzékeit elkábítja s édes önfeladásban ringatva magát, megfélekedezik minden hibáiról, de minden kötelmeiről is, szóval, hogy a nagyvilági delnő tett- és czélnélküli életét folytassa, mely a meddő, buja lombozattal, ragyogó, de illattalan virággal pompázó fához hasonló — semmi gyümölcsöt sem hoz.

A negyedik azt súgná füledbe : a nőnek hivatása az, hogy férjhez menjen, ezért hát szedje össze az eszét és igyekezzék valami *gazdag balekot* fogni, ki minden szeszélyeit teljesíteni fogja, kinek erszénye mindig nyitva lesz, valahányszor *drága* nejének belemarkolni tetszik, kinek pénzével fényes házat lehet vinni, fürdőket látogatni, a legbámulatosabb toiletteket lehet megszerezni, s ki előtt egyáltalán ismeretlen hatalom a „*nem*“ szó, mert hiszen igazság szerint a férfiak csak arra vannak alkotva, hogy az okos nőknek rabszolgái legyenek.

De még azt is mondaná egynémelyik : a nő hivatásának egyik fontos kiegészítő része a megszólás, a pletykázás, csupa felebaráti szeretetből kifürkészni mások hibáit, nyelvének kétélű bonczkése alá venni azokat, minden meggondolatlan szó vagy lépést rágalomvágyának görcsövén át megvizsgálni, hogy valamit fölfedezhessen, miből némi jogot formálhatna valamely «*barátnője*» jó hírnevének meggyilkolására ; az ötödik, hatodik meg azt mondaná — — de ne menjünk tovább, nem azért, mintha itt vége szakadt volna az útnak, de

inkább azért, mert ezen az úton oly messzire mehetnénk, hogy végre vissza sem találánk.

Nemde, kedves hajadon, romlatlan szíved, tiszta kedélyed érzelme föllázad azon gondolatnál, hogy valóban ily silány, üres, jelentéktelen lételre hívatva lennél. Egy benső hang azt súgja neked, hogy az alkotó egészen más, nemes, fontos, magasztos czélt tűzött ki azon lény számára, kit oly finom értelemmel, oly kitűnő szellemi tehetségekkel, oly áldozatkész, szeretetteljes, oly gyöngéd-érelmű, a legnagyobb önfeláldozásra képes kedélylyel áldott meg.

És e benső hangnak valóban igaza van; a nő nem azért van teremtve, hogy ne legyen egyéb, mint felnőtt gyermek, piperebáb, divathölgy, rajongó eszelős vagy fúria; nagy és fontos az ő hivatása! Ő arra van teremtve, hogy „boldogító hitves, gyermekeit nevelő és képező anya, a házi kör értelmes vezetője, a családi boldogság és békesség nemtője legyen“.

Ez a nő valódi rendeltetése, melyre különösen alkottatott, és mely a természet örökkévaló, megváltozhatlan törvényein alapszik; ez azon cél, mely-után törekednie kell, s ha azt elérte, akkor elérte a legtökéletesebb boldogságot is, melyre halandó lény e földön képes, s elérte egyszersmind a női tökélynek legmagasabb ideálját is.

Azt meg kell vallanunk, hogy ezen célnak elérése korántsem könnyű; nagyon fárasztó út vezet ahhoz, de leginkább azért oly fárasztó az, mert többnyire sötétben járjuk, vagyis inkább

keressük. Az elfogúltság ködhomályában óriás kősziklákként emelkednek előttünk az akadályok, hanem ezek összeomlanak, ha bátran szembeszálunk velök, erős akarattal mind legyőzhetjük; mert, drága hajadon, ezen akadályok csakis saját hibáink és gyöngéink, és valóban érdemes, de nagyon érdemes, hogy minden erőnket összeszedjük az ellenség legyőzésére, hiszen a jutalom, mely felénk int, legdrágább java, tündöklő gyémántkoronája az életnek, melynek fénye előtt elhalványul a dicsőség sugárkoszorúja is; és e jutalom neve oly egyszerűn hangzik s mégis magába foglalja az égnek üdvét, a földnek legtisztább örömeit és élveit — — e jutalom: *a családi boldogság!*

A családi kör, drága hajadon, ez azon tér, melyen a nőnek működni kell, ez az ő birodalma, hol ő a királynő, de méltó is legyen hát annak szent koronájára, és ezen drága korona akkor is tündöklök fején, ha a szerencse nem mosolyog rá, ha élte ment minden külső fénytől; a míg szíve a családi boldogság gazdag kincsére méltó marad, ki is állja a végzet minden, még oly nehéz megpróbáltatását is, benső értékének tudatából merít erőt a sors legsúlyosabb csapásainak elviselésére. De semmit sem érhetünk el könnyű szerrel, a mi magas és nemes. A csírából csak lassanként fejlődik a fa, azért jókor kell a magot elvetni, a gyöngéd csemetét gondosan ápolni; ha boldogságodat saját szívedben megállapítod, akkor meg van állapítva egész életedre.

A fiatalság az életnek rózsakora, de azt ne

feledd el soha, kedves hölgy, hogy a legszebb rózsának is tövisei vannak, s a míg ezen rózsakertben sétálsz, épen a legtöbb veszélynek vagy kitéve, de sok öröm is int feléd minden oldalról, mely jövődnök gondot, bút, bánatot, de áldást és üdvöt is hozhat; a rózsák illata édes, de kábító is, őrizd meg szíved tisztaságát, eszed józanságát, mert e kettő dönti el sorsodat, s a míg e kettővel bírsz, addig ura vagy a helyzetnek s jövőd saját kezedre van bízva.

Hanem, kedves hajadon, azért, hogy a nőnek *kettős* hivatása van, korántsem kell azt hinned, hogy azokat külön is lehet választani, mert egyik sem egész a másik nélkül. Az fonák fölfogás, ha valaki azt állítja: a nő tökéletesen megfelel a célnak, melyre alkottatott, ha csakis külön, női rendeltetésének kötelmeit teljesíti, akkor tökéletesen betölti azt a helyet, melyet a természet számára kijelölt; korántsem! A családanya csak akkor felel meg tökéletesen kötelmeinek, ha egyszersmind azon kötelmeket is teljesíti, melyekkel a társadalomnak, mint annak tagja, tartozik. Azt mondtam fönnebb: «a nő természetes hivatása az, hogy boldogító hitves, gyermekeit nevelő, lelkileg és testileg képező anya, a házi kör értelmes vezetője legyen». De *boldogító hitves* csak úgy lehet, ha minden képességeit és tehetségeit — a testieket úgy, mint a szellemieket, az anyagiakat úgy, mint az erkölcsieket, az ítélő tehetséget úgy, mint az érzelmeket — egyenlő mérvben, de tekintettel is azon műkörrre, melyet a természet, a sors és a társadalom

számára kijelölt: kiképezi, tökélesbíti, nemesbíti, és azokat minden módon érvényesíteni igyekszik. Ez lenne emberi létünk legáltalánosabb célja, de egyszersmind a legáltalánosabb mód is annak elérésére. Ezen célzt boldogításnak, a módot pedig kiképezés- és érvényesítésnek nevezzük. A nő — a feleség, feleségéd — arra van hívatva, hogy a férjnek, kinek rendesen az élet gondjainak, fáradoalmainak és kellemetlenségeinek nehezebb részét viselnie kell, hű *társa*, *segédje* legyen, ki gyöngéd részvéte, szeretete, ápolása és gondoskodása által életét megédesíti; az anya csak úgy teljesítheti kötetmeit tökéletesen, ha gyermekeit, kiknek életet adott, nemcsak táplálni, de *ésszerűn* nevelni is tudja, ha az erények első gyöngéd csiráit gondozni, szellemi ügy, mint testi tehetségait ébreszteni és fejleszteni képes.

A házi kör értelmes vezetője csak úgy lehet — a szó teljes értelmében —, ha figyelem, rend, tisztaság, szorgalom, takarékoság, gazdasszonyi ismeretek és ügyesség által biztosítja a kereső férjnek jólétét, a ház becsületét, nyugalmát és boldogságát, óvja, megosztja vele az élet föntartásának gondjait s házát az öröm és béke otthonává változtatja.

Ha komolyan szem előtt tartod mindig a nőnek ezen magas, fontos rendeltetését, kedves hajadon, és ha gondolkodol észleléseid fölött, akkor látni fogod, hogy végre az egész emberi társadalom java leginkább attól függ, milyen jól vagy milyen rosszúl készítetnek elő a nők tulajdonképeni hivatásukra; mert nemcsak a házi, a családi boldogság,

de az állam — ez első hallásra hihetetlennek látszik — nyilvános java is legnagyobb részt a nők kezébe van téve, s nagyobb részt — hogy ne mondjuk : egészen — attól függ, milyen módon teljesíti a nőnem természetes és polgári rendeltetését.

A milyen a forrás, olyan a patak is, mely abból ered ; s e szerint, a milyen a nő, olyan a polgár is, a kit a nő szült, ki anyjától nyeri az első jó vagy rossz benyomásokat, melyeket gyakran későbbben semmiféle nevelésmód által kiirtani nem lehet. A milyen az emberek házi, olyan a nyilvános életük is ; a milyen a családi boldogság, olyan az állam nyilvános jóléte is.

A házi, a családi boldogság pedig — a kivételes esetek száma igen csekély — legnagyobb részt *a nő műve* s e szerint az állam nyilvános jóléte is, természetesen nem közvetlenül. Mert mit tehet még a legjobb, belátással bíró, a legtevékenyebb férj gyermekei művelődését illetőleg, mit tehet a rend föntartására, háza erkölcsiségének és jólétének gyarapítására, ha neje nem dolgozik kezére, ha közre nem működik vele ? ha nem viszi ki a terveket, melyeket a férj nagyban elkészíthet ugyan, de részletesen ki nem viheti a nő segélye nélkül ?

Még a már kész, megért férfi is mivé lesz, a mint szíve választottjával házassági frigyre lépett ? Azzá lesz, a mivé őt neje teszi, az ő eszélyessége vagy esztelensége szerint. Uralkodó kedélyhangulata, szészélyei, jellemének haladó nemesbülése vagy hanyatlása a nőnek műve ! De nemcsak ez, hanem a köztisztelet is, melyben többé vagy kevésbbé

részesül, összeköttetései, a kellemes vagy kellemetlen viszony, melyben más családokkal áll, mindez szintén nagyobb részt a nő műve.

Hatalmas és mégis gyöngé nem, mi mindenre képes a te, habár észrevehetetlen, de biztos befolyásod, melyet a férfira gyakorolsz, és a férfi által minden nyilvános ügyre, a társadalom összes javára és gyarapodására! Te vagy az első hatalmas rugony, mely mindent mozgásba hoz, s melytől minden más politikai és erkölcsi erő nagyobb részt függ. Ha ezen első rugony, az államtestnek szíve, kötelmét teljesíti, akkor teljesítik azt annak külső tagjai is, a férfi-nem; akkor minden úgy megy, a mint mennie kell, akkor virúl a családok boldogsága úgy, mint az államé is; ha ama rugony, ama főindítója mindennek, nem teljesíti kötelmét, akkor megtörténik, a mi eddig történt és ezentúl is mindig történni fog: a tagok fogyatkozásnak indulnak, a családi boldogság sínylik, s az egész test soha sem lesz tökéletesen ép és erős. Még egyszer mondom: hatalmas, ámbár gyöngé nem, mi minden függ a te láthatatlan befolyásodtól, s mennyire fontos az, hogy milyen tiszta vagy milyen zavaros vagy te, minden erkölcsiségnek és erkölcstelenségnek, minden emberi jólétnek és minden emberi nyomorúságnak kútseje!

Mind ezen itt mondottakból megérthetted, drága hölgy, milyen fontos, milyen magas a nő természetes hivatása, melyre őt a természet alkotá; hanem abból, hogy „*a nő arra alkottatott, hogy hitves és anya legyen*“, korántsem kell azt következtetni,

hogy a nőnek semmit sem tennie, csak csöndesen és nyugodtan kell várnia, a míg a sült galamb szájába röpül, vagyis a modern fogalmak szerint: egy gazdag kérő jön, ki szerencsésjének tartja, ha őt az oltárhoz vezetheti s aztán engedelmes rab-szolgája marad élte fogytáig. Korántsem! ha a nő csakugyan a szó nemes és valódi értelmében természetes hivatásának kötelmeit teljesíteni akarja, úgy okvetlen szükséges, hogy az erre vonatkozó ismereteket is megszerezze s minthogy a mi századunk, mely annyira gazdag új találmányokban, tervekben, fölfedezésekben, reformokban, új igazságokban, vagy legalább új véleményekben, melyeknek némelyike a nők társadalmi állásával is foglalkozik, mindennek daczára még sem jutott eszébe sem a tudós és tudományos férfiaknak, sem azon részint komoly gondolkodású, részint túlfeszült eszméknek hódoló, szédelgő magasságban röpködő lelkű nőknek, kik a «nőemánczipáció»-ért küzdenek, hogy a nőt *nevelni* is kell ezen természetes hivatás számára, mert annak nemcsak anyagi, de szellemi oldala is van.

A sok mindenféle néven nevezendő részint állami, részint magán «magasabb tanintézetekben» a fősúlyt arra fektetik, a mi a nőnek általános emberi hivatására szükségeltetik; minden évben új meg új «nőképző» tanodákkal találkozunk, «ipartanoda», «leánygimnázium», «preparandia», és mennyi mindent tanulnak a leányok ezen tanodákban! Ifjúkoruk legszebb éveit veszik igénybe ezen tanulmányok, sok esetben áldozatul esik a

tanítványok egészsége is. Tanúlnak ott mindent, vagyis helyesebben mondva: *tanítanak ott mindent*, a mire a nőnek szüksége van, hogy kenyerét megkereshesse, de abban semmiféle tanintézetben nem oktatják a leányt, a mire okvetlenül szüksége van, hogy kötelmeinek eleget tehessen mint hitves, anya és a házi kör vezetője lehessen, mert még most is rendesen azon fonák szempontból indulnak ki, hogy a leány mindazt, a mire természetes hivatáskörében szüksége van, otthon tanulja meg.

Igazság szerint annak úgy is kellene lenni, az anya kötelme lenne leányát mindazon ismeretekkel ellátni, melyekre szüksége lesz, ha egykor saját házi körének feje leend, hanem az jelenleg ezer és egy okból majdnem lehetetlenné vált. A «régi jó időben», mikor a „*nagyapa elvette a nagymamát*“, a társadalmi viszonyok egészen más lábon álltak, a családi kör is egészen más szabású volt, mint most, a megváltozott életviszonyok természetesen a nevelés megváltoztatását is magokkal hozzák; akkor zárva volt a nő előtt majdnem minden út, a férfiak majdnem kizárólagosan arrogálták magoknak minden kenyérkereseti módot s a leány sorsa valóban a legszájalomra méltóbb volt, ha saját keresetéből kellett élnie. Az is megváltozott most már annyira, miszerint attól kell tartanunk, hogy majd a nők lesznek a család főntartói, s míg a mama a «hívtalban» van, addig a papa otthon a gazdasszonyi teendőket végzi és a gyermekeket ápolja. De hát — kiki a maga ízlése szerint! Hanem az itt a nagy baj, hogy ezen megváltozott társadalmi viszonyok-

kal a nőnevelési reformok lépést nem tartanak, s az oktatás mindaddig egyoldalú és tökéletlen marad, a míg a nő azon tudományokban nem nyere- rend oktatást, melyekre női, természetes hivatás- körében szüksége van. A következő fejezetben majd elősoroljuk azon ismereteket, melyeket a női és anyai hivatásra készülő hajadonnak szereznie kell, hogy kötetmeinek tökéletesen megfelelhessen, s különösen fölhívjuk arra kedves olvasónőink figyelmét.

III.

Milyen ismeretekkel kell a nőnek bírnia, hogy természetes hívatásának megfelelhessen?

A leányok hívatásszerű, helyes kiképeztetését leginkább az gátolja és nehezíti, hogy épen ezen hívatásuk a legtöbb esetben rejtély a szülék előtt. Mennyivel könnyebb e tekintetben a fiúk nevelése!

A míg az ifjú korát eléri, a szülék tisztában vannak az iránt, miben kell őket oktattatni, mit kell tanulniok; itt csak azon kérdés merülhet föl: bírjuk-e a költséget? ezen kérdés pedig csak egyszerű számtani föladat, mely könnyen eldönthető. A ki fiát a gimnáziumba vagy főbbrendű reáltanodába járathatja, egy pillanatig sem kételkedhetik abban, hogy mindent megtett fia jövődjét illetőleg, a mi hatalmában állt. Ha a fiú valami rendkívüli tehetséggel bír valamely művészetre, s ha a szülék erszénye engedi, akkor azt is kimívelheti a többi tanulmányok mellett, s így megtörtént minden, a mi tizennyolcz éves koráig szükséges. Addig már a fiú is választott magának hívatást, életpályát tehetségei és hajlamai szerint, és így

világosan eléje van rajzolva a további kiképeztes útja.

Azon fiúk, kik polgári iskolát vagy alreáltanodát látogatnak, ott szintén czélszerűn előkészíttetnek bizonyos hivatások számára és az érettebb fiú a tanfolyam lejárta után szabad akarata szerint választja meg életpályáját. A fiúk közt valóban csak a resteket és egészen tehetség nélkülieket érheti az eltévesztett hivatás szomorú sorsa, vagy — kivételképen — azokat, kiket szüleik szűkkeblősége, korlátoltsága és tudatlansága, vagy a viszonyok mostohasága ily sorsra kárhoztat.

És milyen gyakran esnek áldozatul ily kemény sorsnak a legszebb tehetségekkel megáldott leányok! Pedig milyen könnyen lehetne őket attól megóvni czélszerű nevelés és kiképeztes által, ha előre lehetne tudni úgy, mint a fiúknál: te gazda, te kereskedő, te hivatalnok stb. lész. Ha tudnók: ez a leány falusi gazdasszony, emez egy kereskedő, amaz egy tanár, vagy hivatalnok, vagy művész, vagy katonatiszt neje leend! ez gazdag úri, amaz pedig szerény polgári háztartás élén fog állani, ti pedig hajadonok fogtok maradni, nektek a kenyérkereset után kell járnotok.

Mindezen elősorolt műkörök azonban csak külsőleg különböztetnek egymástól, s olyan leány, a ki általános műveltséggel és némi szellemi tehetséggel s a mellett józan észszel és jóakarattal bír, könnyen beletalálja magát az új viszonyokba, és épen ez az, a mire a leányok nevelésénél nagy figyelmet kell fordítani.

A gyermek kedélye és esze olyan, mint egy szép, termékeny kert, melynek művelése, beplántálása az anya legszebb, legszentebb kötelmei egyike, de úgy tegyen ám, mint az okos kertész, ki egyetlen virágát sem hanyagolja el, a szerény, de hasznos konyhanövényeknek is ad helyet és azokat is gondozza, öntözi; épen úgy kell az anyának is leánya lelki kertjében minden plántának gondját viselni, egyetlen egy ágynak sem szabad parlagon hevernie.

Az anya hívatása és kötelme ugyan a virágok gondozása, fejlesztése, melyek leánya lelki kertjében teremnek, hanem másnak kezére van bízva azokat csokorba kötni.

Az anya főfeladata az, hogy, mint az ügyes kertész, minden igénynek megfelelhessen. Kertjének minden növénye folytonosan nem viríthat, de azért valamennyinek készletben kell lennie, mert ez a vevő pompás kameliát, amaz szerény ibolyát, az egyik büszke tulipánt, a másik díszes rózsát, a harmadik gyöngéd, édes illatú rezedát kíván, s ha nem is nyílik, azért valamennyi ott legyen, hadd lelje meg mindenki azt, a melyet legjobban szeret, aztán az ő helyes vagy helytelen gondozásától függ, élvezheti-e virágjának édes illatát vagy gyönyörködhetik-e színei pompájában s később gyümölcsében is.

Egyszerű, józan szavakkal mondva: sokoldalúság, általános műveltség, minden szépnek, jónak, tudnivalónak ismerése és megértése, ez az, a mit a női neveléstől követelünk, s ha ezt elérjük, akkor

mindent megtettünk arra nézve, hogy a leány — már akár férjhez megy, akár nem — minden társadalmi kötelmeinek megfelelhessen.

Az iskolák és magasabb tanintézetek által gondoskodva van arról, hogy a leány mindazon ismereteket megszerezhesse, melyekre a társadalmi s részint a családi életben is szüksége van, hanem arról sem nyilvános, sem magán intézetek nem gondoskodnak, hogy azon ismereteket helyesen érvényesíteni és értékesíteni is tudja.

Azon tudományok, melyekben a leánynak alapos oktatást nyernie kell, hogy női rendeltetésének kötelmeit helyesen teljesíthesse — «alapos oktatás» alatt e helyen azt értem, hogy az illető tudományok gyakorlati használatával alaposan megismertessék, de korántsem azt, hogy mindegyikből tudori vizsgát tehessen —, tehát ezen tudományok a következők: élettan, természettan, vegytan, emberismetan, észtan, széptan, tápszertan, szépi-tészet.

Ne ijedjenek meg, kedves olvasónők! hiszen az iskolai tantárgyak közt jelenleg is előfordúl ezen tanok egyike-másika; a vegytant például a polgári iskolákban is előadják, hanem nem ismer-tetik meg a tanítványokkal annak oly fölötte fontos használatát a háztartásban, a konyhában, pedig a nőnek *épen* azt kellene tudnia, mert ha valamely tudománynak gyakorlati használatát nem ismeri, akkor kár annak tanulmányozására időt pazarolni.

Az *élettani*, a tápszertani ismereteknek, mint

gazdasszony, kinek háznépe helyes táplálásáról gondoskodnia kell, igen nagy hasznát veheti; a testnek helyes ápolásától és táplálásától a gyermek helyes fejlődése, a családtagok egészségének fön-tartása függ.

Az *észtan* tanulmányozása arra vezeti a nőt, hogy helyesen, észszerűleg tanuljon gondolkodni, mi által szellemi látköre kitágul, ítélő tehetsége kifejlődik, fogalmai megtisztulnak, s képes leend észszerű, logikai következtetésre, az ok és okozat közti különbség fölfogására s így emelkedhetik az általános műveltség magasabb fokára.

Fölfoghatlan és megmagyarázhatlan előítélet vagy hanyagság folytán, még mindig ki van rekesztve leányiskoláinkból a legfontosabb tanok egyike, az *embertan* vagy emberismetan, mely az élettan egyik ága.

Az emberi test szervezetének helyes ismerése megóvná a nőket számtalan betegségtől és olyan bajoktól, melyek évekig tartó sínylésre kárhóztatják; ezen tannak előadását természetesen nőkre kellene bízni, ez volna a leghelyesebb tér, melyen a nőorvosok működhethének.

Ezen tanban való helyes oktatás természetesen megmérhetlen horderővel bírna (nemcsak a nőkre, de az orvosokra nézve is), mert ha a nőnevelésben az egészség és életfön-tartás föltételeinek ismertetése általánosan, mint rendes iskolai tantárgy előadatnék, akkor minden csak kissé élénkebb eszű és fölfogású nő tudná, miszerint legfontosabb kö-telmei közé tartozik, hogy háztartását, családjának

élet- és táplálásmódját, a ruházatot, szellőzést és minden foglalkozást az egészségi szabályokhoz alkalmazza, és akkor minden orvoslás nélkül megjavúlna nemcsak a nők és a rájuk bízott gyermekek, hanem férjeik, fivéreik, szóval az egész háznép egészsége, a mennyiben ezek is az egészségi szabályokhoz alkalmaznák életszokásaikat. Milyen nagyszerű kilátást nyitna ez az életelvek fokozására! Mert csakis egészséges testtel és lélekkel lehet az életet igazán élvezni, s a fokozott élet-erő könnyűvé teszi a nehezebb kötelmek teljesítését is.

Milyen nagy fontosságot tulajdonít némely hiú, tudatlan anya leánya «darázskarcsúságának»! A szegény kis leányok derekát már a testfejlődés éveiben páncélba szorítják, lábukat szűk, óriási sarkú cipőbe préselik, melyeknek gummibetéte a vérkeringést gátolja, míg a túlságos magas, hegyes sark tökéletesen kiforgatja a lábsontokat természetes állásukból, úgyannyira, hogy a nőnek szép, kecses, könnyed járása legendává fog válni, melyről a nagymamák unokáiknak mesélni fognak, mint a jelenkorban egészen ismeretlen dologról, a mire azt fogják felelni: «régén volt, talán nem is igaz!» Ha egy olyan befűzött, szűk lábbelis kis leány egyszer arról panaszkodik, hogy a fűződerék szorítja, a szűk cipőben fáj a lába, akkor a bölc (!!!) mama egyszerűn azt feleli neki: «Azt meg kell szoknod, a termetet, a lábat addig kell idomítani, a míg a csontok hajlékonyak!» Szegény együgyű, tudatlan anya, és tízszer szegé-

nyebb, természetes alakjából kiforgatott áldozata a hiúságnak és tudatlanságnak!!

A természet, az észszerű életmód, az egészség: ezek a legjobb idomitói a természetnek; az, a mit olyan erőszakos módon létrehoznak, «idomítanak», csak szomorú torzalak, mely épen olyan távol áll a szépség ideáljától, mint egy kivattázott, fehérpirosra festett parókás színpadai hölgy a milói Venus szobrától.

Midőn ezen tárgy fölött egykor nagyérdemű ifjúkori barátommal, a korán elhunyt hírneves dr. Balassával vitatkoztunk, ő azt állítá, hogy a nők hiúsága *legerősebb gyöngéik* egyike, melynek mindent föláldoznak: családi boldogságot, egészséget, nyugalmat, s ezért a nők mégis áldozni fognak a hiúság oltárán, habár az egész orvosi tanfolyamot végeznék is.

Ha ezen állítás valóban igaz, akkor a nőnem fölötte szánandó lenne, mert akkor csakugyan igaz volna az is, hogy a nők szellemi tehetségei közül tökéletesen hiányzik a józan ész, s ezért nem képesek a legegyszerűbb észoknak fölfogására sem. De az nem áll, hanem az igenis áll, hogy a nőnevelés hiányos, sok tekintetben fonák, elavúlt; ha a nőnevelés által oda hatnának, hogy a leányok azon tudományokban alapos oktatást nyernének, melyek a mindennapi, gyakorlati életben oly fölötte szükségesek, akkor tudnának logikailag gondolkodni és helyesen ítélni csak úgy, mint a férfiak; ha a gyermekekkel alaposan megismertetnék az emberi testnek szervezetét, ha arról

meggyőződnenek, hogy számtalan nő, ki máj-, lép- és gyomor bajokban, ideggyöngeségben, vértódulásban, főfájásban szenved, azt mind a czél-szerűtlen életmódnak — melyhez a túlzott fűzés, a természetellenes lábbeli is tartozik — köszönheti, ha megmagyaráznák nekik, hogy a boncz-termekben elég gyakran szinte kétfelé vágott és másként elnyomorított májakat találnak női hullákban, mi csakis a túlságos derékszorításnak a következménye: erősen hiszem, hogy, ha nem is általánosan, de a leányoknak nagyobb száma lemondana az olyan módon, az egészség árán megvásárolt hiú dicsőségről. A mai fiatalságot folytonosan üldöző rémek: a vérszegénység, sápkór, idegesség és hasonló bajok, sokkal gyéribben fordulnának elő, ha a mamák alaposan tudnák, hogyan kell a vért szaporítani, annak helyes keringését előmozdítani, az anyagcserét megélnéltetni és az egész testszervezetet épségben tartani.

Igen, kedves fiatal hölgyeim, a legtöbb — hogy hát ne mondjuk *minden* — bajnak, betegségnek, sínylődésnek okát abban kell keresnünk, hogy a nők legnagyobb száma *nem ismeri az életföltételeket, a legfontosabb egészségi szabályokat, melyek a természet törvényein alapúlnak.*

A *szépítészet* (kosmetik) szintén a természet törvényein alapuló ismeretekből és szabályokból áll s ezen ismeretekkel *minden* nőnek bírnia kellene, a ki némi igényt tart a műveltségre, ezekre épen olyan szüksége van a hajadonnak, mint a férjes nőnek és anyának, a fiatalnak úgy, mint az érett-

és aggkorúnak, mert ezen ismereteken és szabályokon alapszik a testnek és e szerint a *szépségnek* helyes ápolása. «A szépségnek ápolása?!» így kiált tán olvasónőink egyike vagy másika, «de hát nem tartozik-e az is a hiúsághoz, mely, a mint fönnebb említve volt, „a nők *legerősebb gyöngéi*“ egyike s melynek annyira hódolnak, hogy még a legkomolyabb kötelmeiket is fölláldozzák neki?»

Légy nyugodt, kedves olvasónő! az ész- és természetszerű ápolása a testnek, illetőleg a testi szépségnek nem üres hiúság, hiszen a nőnek természetes kötelme „*szépnek lenni*“ és „*tetszeni*“, hogy a természet által kitűzött célt elérhesse és a helyet, melyet az alkotó számára kijelölt, tökéletesen betölthesse.

Mielőtt ezen tételt bővebben tárgyalnók, kedves hölgy, beszéljessünk egy keveset a szépségről általán véve, mert ez igen fontos tárgy s nagy szerepet játszik a nő s ennek következtében az összes emberiség életében, s annál inkább szükséges tehát, hogy a nőnek helyes fogalmai legyenek róla.

Azon kérdéssel: *Mi a szépség és miből áll az?* minden kornak művészei és szépészei (æsthetikusai), de a bölcsészek és lélektanászok is buzgón foglalkoztak és foglalkoznak még jelenleg is. S mert az ízlésnek és ítéletnek oly igen nagy a különbözősége azt illetőleg, a mi tetszik és szépnek nevezetik, s mert a szépnek és rútnak, vonzónak és közönyösnek, tetszetősnek és visszataszítónak megítélése olyan egyéniségi egyoldalúsággal történik,

azért a szépnek és tetszőnek fogalma és lényege egészen viszonylagos (relatív) lett s minden szilárd határozott törvények körén kívül helyeztetett; az általános tétel: „Szép az, a mi tetszik“, csakhamar azon népszerű mondattá vált: «A szépség az ízlés dolga»

Az életforgalom közepette csakugyan azon véleményre kell jutnunk, hogy az egyesek ízlésének igényei egyedül jogosultak és határozók az érzéki-
leg kellemesnek megítélésében és hatásában, mert igen gyakran találjuk, hogy egy jelenség valakit vonzott, kellemesen fölízgatott, lebilincsel, sőt bámulatot és bírvágyat ébresztett benne, mely más ezer embert egészen hidegen hagy, sőt tán kellemtelenül érint és ellenszenvet költ.

E szerint némelyek azt állították, hogy minden egyes ember lelkében a szépségnek egy külön ideálja rejlik, mely valamely emberi jelenség látására többé vagy kevésbé megvalósul. Hanem ezen állítást megveté nemcsak számos világosult érzelmű ember, kiknek érzékei a művészet és élet általánosan elismert szépségeinek szemlélete által megfínomultak és érzékenyek lettek minden iránt, a mi harmóniátlan és hamis, hanem még inkább a szépség képviselőinek alkotó és bíráló művészi szelleme és aztán még a tudományos értelmesség is, mely egyáltalában mindennek, a mi hatályos és nevezetesen a szépségre nézve, törvényeket és szabályokat föltételezett és igyekezett is azokat föltalálni. Azt nem lehetett tűrni, hogy a szépség csak az egyéni ízlés és egy különleges jelenség

véletlen közreműködésének alávetett « valami » legyen.

Minél jobban igyekeztek a szépség törvényileg megvalósult tárgyiságát fölhaladni és meghatározni, annál határozottabban léptek föl az életben oly hatalmas « ízlésdolga » ellen s egyéni határai közé szorították az ízlést, sőt azon ítéletet mondták ki rá: olyan ízlés is létezik, mely épen képtelen a tárgyilagos és törvényszerű szépséget fölismerni, s ezért azon állapotban van, hogy a szépség őt egészen érintetlenül hagyja, sőt, hogy a határozottan nem szép olyan hatást idéz elő nála, mint a valóban szép olyanánál, ki fogékony iránta; e szerint az « ízlés » nem számít, nem határoz a szépség megítélésében.

Hanem, kedves hölgy, ama magasabb, a természet törvényein alapuló szépség fölismerésére és fölfogására az érzékeket növelni, képesíteni, mívelni és gyakorolni kell, a gyakorlás által egyszersmind finomúlnak is. A nyers, nem nemesített érzékű ember nem is bírhat más, mint nyers, közönséges, e szerint rossz ízléssel.

A finomított érzékiség pedig mélyen benyúló hatással bír az ember összes kulturájára, érzelmeire, képzeletére, indulataira és vágyaira, egész jellemére, testi úgy, mint szellemi természetére; az érzékek finomítása nemesíti nemcsak ízlését, hanem egyidejűleg a szellemet és testet is, a szellemet válogatóvá teszi működésében, a testnek finomabb szervezetet kölcsönöz, fokozza a szép

iránti fogékonyságot s ellenszenvet költ minden iránt, a mi rút, közönséges és aljas.

Az érzékek ilyen finomítását és annak eredményét nevezzük æsthetikai műveltségnek és æsthetikai ízlésnek.

Az érzékek természetes működését közösen bírjuk az állatokkal, azok is látnak, hallanak, ízlelnek stb., de az érzékek szintoly fejlődés- és művelődésképesek, mint a szellemi tehetségek, melyek szintúgy vele születnek az emberrel, mint érzékei és egyedül a gyermekkor és szervezet előnyös befolyásai által fejlődnek, az ellenkező esetben pedig még csírájukban elfojtatnak s elvesznek, mint a napfény nélkül tengődő virágcsemete. Csak igen ritka, kivételes esetekben küzdi föl magát valami rendkívüli szellemi tehetség minden külső segély nélkül a porból az élet magaslatára. A szemet a távolságok és nagyságok megmérésére, a színharmónia fölismerésére tanítani, szoktatni kell úgy, mint a fület a hangok harmóniájára, a szaglást a kellemes és kellemetlen szagok és illatok megkülönböztetésére, a tapintás érzékét a szép és nem szép idomok megismerésére.

Jelen művünkben azonban elő nem adhatjuk a szépségtant egész terjedelmében, mert azt sem a helyszíke nem engedi, sem e könynek célja nem igényli, mert, a mint a bevezetésben is kijelentettük, ez csak útmutatóul, kalauzúl szolgálhat a hajadonnak s mint olyan, csak tanácsot adhat s megjelöli az utat és módot, melyen rendeltetésének célját elérheti, figyelmezteti őt azon eszközökre

és az anyagra, melyre szüksége van, hogy életboldogságának épületét szilárd alapon emelhesse s minthogy a szépség, a kellem, a tetszetős vonzó küljelenség ezen eszközök egyike, még pedig a *főeszközök* egyike, azért szólunk arról bővebben és alaposabban, hogy kedves fiatal hölgyeinknek helyes, tiszta fogalmai legyenek ezen fontos tárgyról. Az arányi képző és idom törvényei a mértani és számtani szépségtannak és a vele összekötött mennyiség- és boncztani æsthetikája a csontváz-
nak oly tudományok, melyeknek alapos tanulmányozása csakis szakembernek szükséges, úgymint: festésznak, szobrásznak stb. A mit eddig mondtunk, az elégséges arra nézve, hogy kedves olvasónőink arról meggyőződjenek, miszerint a szabályos, kellemes és szép testidomok nem szabadulhatnak meg azon törvényektől, melyek *a részeknek az egészhez való térvizonyok által* mindenütt érvényesülnek a természetben, s melyeknek idomki-nyomata a finomúlt érzékeknek tetszik.

Az érzékek és az érzelem befogadják a szépségnek hatását, *számolás és mérés* nélkül, úgy, mint az összhangzatos zenét, ámbár abban is mérvadó a számviszony; kevesen vannak, kiknek kedvök telik abban, hogy a kellemesnek és szépnek természetes érzetében az érzett hatást vegybontás és bonczolás alá vegyék, mert a hatás megsemmisül, a mint elmélkedni kezdünk fölötte.

Az elfogulatlan érzületnek a szépségben való gyönyörködése épen annyira különbözik annak gyönyörködésétől, ki a szépség törvényeit firtatja

és keresi, mint a szerelmesnek kedvese szép testében való gyönyörködése a boncztanász gyönyörködésétől a szép alaknak akaratlanul is szemébe tűnő idomviszonyaiban és szervi föltételeiben.

De minthogy mi nők számára írunk s azoknak az emberi szépségben való gyönyörködésüket fokozni, de egyszersmind arra is akarjuk őket tanítani, hogy lehet az emberi szépség kellemeit — legalább annyira, a mennyire — elérni és föntartani, e szerint fölhagyunk a szépség lényegének további fejtegetésével, mire minket azon kérdés: «Mi a szép?» rávezetett, s maradjunk a hatásnál, akár a szépség elemei, akár annak úgynevezett mellékletei legyenek annak okozói.

A mi tárgyunk nem is az absolut, ideális szépség; nagyon csekély is azoknak száma, a kik azzal dicsekedhetnek, főleg a mai túlcivilizált világban alig találunk emberi lényt, ki olyan tökéletesen szervezve lenne, hogy a szépség műtörvényeinek megfelelné; mi a *természetes* szépséggel foglalkozunk, mely kisebb-nagyobb mérvben a nemes művészet igényeit megközelíti, s melynek legfőbb tulajdonai: kifejezés, jellem, élet és kellem, ezek a szépséghatálynak főtenyezői.

*Ezt a szépséget pedig nem vagyunk képesek műtörvények, hanem csak természettörvények által növelni, gyarapítani és föntartani, s a mit művészi-
leg hozzá teszünk, az épen csak külsőleg hozzá van ragasztva, csak gyöngé pótlása a hiánynak, a mit az ember szépítmestere kosmetik (szépítész) és toilette cím alatt minden, a legszebb úgy, mint*

a legrútabb nemzeteknél kitalált és kiképezett s a miről — a mennyire e helyen szükséges — röviden szólni is fogunk.* De a népszerű közmondás nagyon helyes értelemmel mondja: «Minél több a mesterséges, annál kevesebb a természetes szépség».

Az emberek minden korban és időben fölötté sokat tettek és költöttek arra, hogy kellemes küljenséget képezhessenek, s azt a kornak és külvilágnak befolyásaitól megóvhassák; mindig új meg új kecsket igyekeztek magoknak szerezni, vagy jobban mondva: kölcsönözni, akár az elmúlt, elkopott vagy egészen hiányzó kecsnek pótolására szolgáltak azok, vagy valami új divatízlésnek megfelelők voltak.

Hanem az eszközök, melyekhez a legtöbben nyúltak és máig is szemeink láttára nyúlnak, majdnem általánvéve oly szerencsétlenül választattak s minden belátás nélkül alkalmaztatnak a szép jelenség föltételeit és annak föntartását illetőleg, miszerint az észszerű szépségápolás ismerője előtt megfoghatlan, hogy lehet a tetszvágy épen olyan gondatlan, mint tudatlan a tetszetős jelenség legerősebb okait és föltételeit illetőleg; a milyen könnyelmű és fölületes a szerek választásában és alkalmazásában, s hogy az emberek nem egyesítik a tetszvágy-, ezen oly fölötté élénk hajlammal az észszerű szépségápolás helyes ismerését.

* A ki olvasónőink közül e tárgyat illetőleg bővebb ismereteket akar magának szerezni, annak *Szépítészet* című művemet ajánlom, mely szintén a *Családi könyvtár* egyik füzetét képezi.

Az általánosan használatban lévő szépítő szerek, melyeket szokásból, példa szerint, gondolatlan, minden belátástól és megítéléstől ment utánczásból, makacs kényelemből, tudatlan jóhiszeműségből, iparos reklam után, renyhe félszegségből és divat-szeszélyből alkalmaznak, legnagyobb része, a mint könnyen be lehet bizonyítani, azokhoz tartozik, melyek a *szépség látszatát* vagy csak rövid időre és koronkénti hatásra utánozzák, vagy tán csak annak képzeletében, a ki használja, idéznek elő némi előnyös változást, de minden esetre előbb vagy utóbb szétrombolják a kellemes küljelenség elemeit. Jelenkorunk gyakorlati szépítészete, fájdalom! egy nagy tévedésnek a terméke, mely annál kevésbbé menthető, minthogy a saját életföltételek nem ismerésének és ama szellemi lomhaságnak eredménye, mely nem tartja érdemesnek vagy szükségesnek a test iránti kötelmek ismerését. Az emberi szervezet nem többé vagy kevésbbé szép báb, melyet tetszés szerint, divatosan és ízlésteljesen, vagy ízléstelenül — a mint épen a divat magával hozza — elegánsan fölöltöztetni, az épen most szépnek vagyis tetszőnek képzelt alakba szorítani, ékszerekkel teli aggatni, és ha az arcszín, üdeség és fény lekopott, újból, tetszés szerint meg lehet festeni, fényesíteni és fölfrissíteni.

Azt soha sem kell feledni, hogy a szépítés és díszítés tárgya *élő lény*, mely tulajdonságait — azokat is, melyek az érzékekre hatnak — az összes szabályszerű vagy szabályszerűtlen életmenettől, szerveinek természetes működésétől nyeri, s

minden gondolkodó, értelmes ember nagyon könnyen fölfoghatja, hogy olyan tulajdonságok, melyeket a küljelenségen kellemesnek és szépnek nevezünk, nem lehetnek a testösszletre ráragasztottak vagy ráruházottak, hanem a legbensőbbben, legszorosabban összefüggnek az egész szervezet életállapotával, és csakis annak és valódi állapotának jelenségei s e szerint azzal változnak, jönnek és mennek.

A rózsás arcok halványúlnak, ha a belső szervek betegesen sínylenek, a rákendőzött festék pedig nem a vérnek életpírja és csak takargatja a betegség külső jelenségét óráról-órára; a fehér, bársonyszerű testbőr persenyéses, durva, foltos, sárga, redős lesz, ha a vérélet vegyületében megtámadtatik, s nincs olyan por vagy arczkenőcs, mely azt ismét helyrehozná és szépítené, ha a belső életműködésnek eleget nem tesznek; a szép szem, melynek lelkes fénye elbájolt, elveszti azt, tekintete, sugara bágyadt lesz, beesik gödrének sötét árnyába; a mosolygó ajk elveszti virágüdeségét s öntudatlanul ölti magára a szenvedés vonását, ha a mai tetszvágnak, toilette-mesterségnek és divattársaságnak életmódja következtében a vér az altest szerveiben túlságosan meggyúlik és megszorúl, vagy a természetes elválasztások megzavartatnak; a szép, az érzékeknek hízelgő kéz gömbölyű ujjaival elsoványodik, az ujjak formája elveszti szépségét, a kéz elveszti delejességét, a tagok elvesztik gömbölyűségüket, a hátgerincz meghajol, a mellkas beesik, ha a szép tánczosnő

számos báli éjjeleken át folytonosan izgúlt állapotban, pihegő mellel, viharosan lüktető érveréssel a végkimerülésig tánczol, és aztán romlott levegőjű hálószobában átaluszsza a napot, a helyett, hogy a tiszta friss levegőben üdülést keresne és czélszerű táplálás által meggyöngült erejét pótolná, testét langyos fürdő által fölfrissítené.

Az észszerű szépségápolás nem más, mint a *küljelenésre gyakorlatilag alkalmazott természetes életmesterség*, az észszerű egészségtanból merített mesterség vagy tudomány, mely arra tanít, hogyan kell a küljelenséget kellemessé tenni és kellemeit föntartani, s minden külsőleg hozzátett és alkalmazott szépszeti segédeszközök csakis olyanok lehetnek, melyek egyidejűleg az *egészségre gyarapítólag és föntartólag* hatnak. A valódi szépség csak a test és a lélek épségének eredménye lehet, ez úgyszólván a *természetes élet földjében szabályszerűleg kifejlett növénynek virága*.

Lám, kedves hölgyeim, most azon pontra értünk, hova önöket vezetni akartam. Ha a fönnebieket figyelmesen elolvassák és komolyan gondolkodnak fölötte, úgy hiszem, képesek lesznek fölfogni, mi hát az a *szépség*, a melynek ápolása a nő hivatásbeli kötelmeihez tartozik.

Ezen szépség ápolása egyszersmind az egészségnek föntartása is, kötelmeinek, értem főleg hivatásbeli kötelmeinek tökéletes teljesítésére pedig csak az a nő képes, ki testileg és lelkileg egészséges, és csak azon nő számíthat is bizton arra, hogy férje szerelme — nem értem: a szerelem szenved-

délye, de a szerelem, mely inkább szellemi, mint érzéki — házasságának utolsó évében épen olyan, vagy tán még szilárdabb, nemesebb, bensőbb lesz, mint az elsőben.

Kedves hajadon! mielőtt ezen tárgyat befejezzük, még azt is megsúgom neked, hogy semmi sem hűti le oly hamar és oly alaposan a házasság életben a férfi szenvedélyét, mint a nőnek beteges sínylődése és ama bizonyos tapintatos szemérmes tartózkodás mellőzése, mely a legbájosabb női kecskek egyike.

Miután azt bebizonyítottuk, hogy a valódi szépség egészség nélkül nem is képzelhető, még arra is figyelmeztetjük olvasónőinket, hogy a szép jelenség föntartására nézve nagyon fontos a helyes táplálásmód, sokkal fontosabb pedig valamennyi toilette-titoknál és mesterségnél, a helyes táplálásról pedig csak annak lehet helyes fogalma, a ki a tápszertant és a szervélettant ismeri; lássák, drága hölgyeim, mennyire szükséges ezen tanok ismerése!

A szépezet, szép- vagy szépségtan (æsthetika) szintén fölötte fontos tan a nő számára s annak ismerése nélkül a nő, de a férfi míveltsége is hiányos. Ez is iskolai tantárgy, de ez sem taníttatik úgy, hogy a gyakorlati életben is alkalmazni tudják s így vajmi kevés hasznát veszik, még csak annyit sem, hogy azon kérdésre: Micsoda tulajdonkép az æsthetika? helyesen felelni tudnának, hacsak a «vizsgára» különösen be nem magolták a feleletet s azt történetesen még nem feledték el;

de ha aztán tovább kérdeznők: mi hát a «gyakorlati széptan»? akkor bizonyára adósok maradnának a felelettel.

Pedig a szépezészet magába foglalja az *ízléstant*, vagyis az ízlésnek, az érzékek finomítása által eszközendő művelődését és fejlesztését, hogy képes legyen a rút és szép, a harmónia és harmóniatlanság közti különbséget fölfogni. Mennyire szükséges tehát a gyakorlati széptan ismerése és megértése a nők számára, kik arra vannak hívatva, hogy a házat környezetük, szeretteik számára kedves, kedélyes otthonná varázsolják!

Az æsthetikailag művelt ember képzelete épen úgy, mint az ízlése mindig a szép és nemes felé vonzódik, mert minden, a mi rút, aljas, undok, visszataszítólag, sértőleg, kellemetlenül hat rá. Ha a mellett józan, gyakorlati, logikailag képzett észszel bír, akkor mindent elkövet, hogy az olyan tárgyakat, melyek æsthetikai érzékét sértik, környezetéből eltávolítsa, a ki ellenben elpuhult, erélytelen, gyakorlatlan eszű, az inkább kerüli az olyan látványokat és tárgyakat, melyek kellemetlenül hatnak æsthetikai érzékére, ezt mindennap, minden pillanatban észlelhetjük a gyakorlati életben; itt egy példa: a józan eszű, tevékeny, erélyes, de azért æsthetikai érzékkel és műveltséggel bíró háziasszony és anya mindent elkövet, hogy a házban rend és tisztaság uralkodjék, gyermekeinek öltözéke habár milyen egyszerű, de tiszta és czélszerű, modoruk udvarias, nyájas és illedelmes, szobáinak berendezése mutatja, hogy a „*művészet a házban*“

nem ismeretlen tér előtt; de a másik, kinek elpuhult, erélytelen s annak következtében élheterlen és tehetetlen a természete, habár éppen olyan nevelésben és oktatásban részesült, mint a másik, de mint-hogy természeténél fogva az æsthetikai vagy szé-pészeti és szépítészeti ismeretek nem eredményeztek egyebet, mint érzékeinek túlzott beteges, ideges finomítását, ő nem igyekszik a kellemetlen benyomást előidéző tárgyakat eltávolítani, hanem inkább ő távozik azoknak közeléből s így látjuk aztán a rendetlen, tisztátlan házat, az elhanyagolt gyermekeket otthon, míg a kedves mamácska a sétányon, a kioszkban, a jégen vagy valamely barátnője «salonjában» elegáns toiletteben szellemdús (!) társalgást folytat; lásd, kedves hajadon, ennek legfőbb okát a hiányos nevelésben kell keresnünk, a kinek logikai, észteni ismeretei vannak, az nem juthat ilyen szomorú tévútra, mely mindig lejtősebb lesz, minél tovább haladnak rajta, míg végre az erkölcsi és anyagi bukás örvényébe sodorja az egész családot.

Szépészetileg művelt ízlés nélkül nem vagyunk képesek a művészeti összhangzat fölfogására, mely két momentumon alapszik: a formán és a színen, mind a kettőnek helyes megítélésére pedig okvetlen szükséges szépészetileg kiképezett szem és ítélőtehetség.

«De hát mire szükséges az a nőnek, ki nem a művészi pályán, hanem egyszerű házi körben működik és él?» így kérdeznak a nőnevelési reformok ellenségei; erre ismét csak azt feleljük: éppen az

egyszerű házi körben működő nőnek van a szépszetre és szépítészetre igen nagy szüksége, mert épen ezen körben jutott a nőnek ama szép és fontos föladat, hogy a házat kellemes, kedélyes, vonzó otthonná varázsolja, családja, háznépe egészsége és jóléte fölött őrkdjék, mert csak úgy tölti be azon helyet, melyet a természet számára kijelölt.

De nemcsak a házi körben, hanem a nők előtt annyira fontos toilette-kérdésben is roppant nagy előnyére szolgálnak az æsthetikai ismeretek, sőt bátran állíthatjuk, ha ezen ismeretek a nővilágban általánosan elterjednek, a divat — ezen ezerfejű hydra, mely már annyi boldogságot földült — jelenleg korlátlan hatalmának azonnal szűkebb határt szabnának, a minek okvetlenül is történnie kell s a mi történni fog, a mint a nők emberi méltóságuk tudatára és helyes fölfogására ébrednek, mert akkor be fogják látni, mennyire alacsonyítják le önmagokat, ha oly föltétlenül alávetik magokat a divat legesztelenebb szeszélyeinek is, legyenek azok még oly szerénytelenek és frivolok is.

Mióta a «divat» csak létezik, évszázadok előtt csak úgy, mint most, ama sajátságos körülmény-nyel találkozunk a «divattörténelem»-ben, hogy minden új divatot az idő folytán túlozni kezdték s mindig tovább és tovább mentek e túlzással, míg végre a legszélsőbb határt elérték.

Csak a tetszvény, vagy helyesebben „tetszkór“ lehet az, mely némely nőt arra készteni, hogy minden divatot, melyet az idő magával hoz, a szélsőség túlozza. Az ilyen nők ki akarnak emelkedni

a nagy tömegből, hogy a figyelmet magukra vonják és föltűnjenek s megcsodáltassanak. De a mi nek csodáltatást és tetszést ébresztenie kell, annak szépnek, tetszetősnek is kell lennie.

Minden nő óhajt pedig «szépnek» lenni és «tetszeni» is szeretne valamennyi. Azért pedig nem is kell őket megróni, s azt nem is teszi senki, hanem azt a logika nélküli következtetést kell megtámadni, miszerint sok nő azt gondolja, hogy a *föltűnő öltözék* által szépíthetik magokat és hogy „tetszést“ ébresztenek a divat szélsőségei által. Ha ezen eszme csakugyan megfogamzik valamely nő fejében, akkor joggal lehet róla föltételezni, hogy nem képes logikailag gondolkodni. De a hol ez hiányzik, ott találjuk a talajt is, melyen mindennemű divatszélsőség és eszelősség buján megterem és gyarapodik. Gondolkodás- és ítéllehiány az egyedül, mely azoknak elterjedését annyira elősegíti.

Azon nő, ki valamely divatnak ízléstelen túlzása által torzalakká fölcziczomázza magát, nem bír többé cselekvésmódjának megítélésével s nem tudja, milyen előnytelen a külső jelensége. Magas öntudattal járkal, mint a páva, ajkain diadalmas mosoly lebeg, nem sejtve a férfiak titkos gúnyolódását, mely őt illeti. A nők mosolyát és gonosz megjegyzéseit az irigység kifejezésének tartja. Egyenes, hangos megrovást természetesen soha sem fog hallani egy nő részéről sem, azt a társadalmi udvariasság is tiltja.

A férfiakat még többre kötelezi a galantéria! Látván, mennyire eped a hölgy az elismerő dicsé-

ret után, természetesen sietnek — a gúny és szá-
nalom vegyülékével — bizonyítani, hogy az új
toilette „*elragadtatón*“ áll ő nagyságának stb.

De hát nincsen olyan tükör, mely elég nagy
és elég hű lenne arra, hogy ezen nőnek szemei elé
adná a valót? *Nincs!* Olyan tükröt eddig még nem
találtak föl. Az eddig használt tükrökben nem is-
meri föl hölgyeink némelyike, hogy öltözéke által
jelenségét minden aránytól és kellemtől meg-
fosztja.

De nemcsak korunk hölgyeit illeti azon szem-
rehányás, hogy a divatokat túlozzák. Dédanyáink
szintúgy cselekedtek, a nagycsőrű czipőtől és az
első abrincsszoknya korszakától a ruhatok koráig.

Hogy hölgyeinket némileg megvigasztaljam a
divattúlzásokat illetőleg, már elegendő, ha elmon-
dom, hogy IX. Károly király 1561-ben szigorú
rendelet által határt szabott a csipők kipárnázásá-
nak, mely akkoriban divatozott, s azon hölgyek-
nek, kik továbbá is meg akarnak jelenni a fran-
czia udvarnál, meghagyta, hogy csipőiknek termé-
szetes szélességéhez nem szabad két rőfnél többet
hozzá tenni.

A mostani karcsúsággal szemben, hölgyeink
könnyen nevetetik ama szörnyű divatot. Egyik-
másik fiatal hölgyeink közül talán azt is mondja:
«Az olyan divatokat a mai időben senki sem utá-
nozná, most sokkal jobb ízléssel bírnak!» — „*bír-
nak*“! — kik? — az egész világ?

Oh, korántsem, hölgyeim! a nagy tömeg most
sem bír saját, jobb ízléssel; az emberek nem lettek

ítéletképesebbek és önállóbbak. Csak kevés ama «megválasztottak» száma, kik saját ítélettel és saját ízléssel bírnak.

Nem a nagy tömegnek érdeme az, hogy most valóban, egy pár év óta ízlésteljesebb formáink és szabásaink vannak. A nagy tömeg most is minden meggondolás nélkül elfogadja, a mit a divat nyújt, s naponta láthatunk példákat, milyen föltétlenül aláveti magát a nővilág nagyobb része az új divatoknak s mily kevésbé bírják némely ruhaszabást megítélni.

Kevés nő tud úgy öltözködni, a mint egyéniségéhez illik, azaz: úgy, hogy az öltözék összhangzatos egészet képezzen személyével. Azok, a kik ezen legfontosabb toilette-titkot használják, finom, æsthetikai érzékkel és *az önbírálat igazmondó tükrével* bírnak.

Ha ezen tükör valamennyi nő kezébe kerülne, akkor lassanként megszűnnének a divatszélsőségek és senkinek sem lenne alkalmá a nőket torztoillettejeik miatt kigúnyolni.

Lássák, kedves hölgyeim, az æsthetikai ismeretek által ezen tükör és vele együtt ama fontos toilettetitok birtokába is juthatnak.

Minthogy a modern emberek nem igen látják és ismerik egymást máskép, mint toilettében, e szerint számukra mindegyiknek egyénisége elválatlanul egybeolvad öltözékével. És épen ezért ennek megválasztása nem lehet közönyös dolog a nőkre nézve, tudván, hogy a benyomás, melyet küljelensége előidéz, nagyrészt azon toilettetől függ,

melyet visel. Csak olyan nőnek, ki æsthetikai érzéssel és ízléssel bír, sikerülhet az igazit eltalálni s az által az öltözéket kellemesen ható összhangzatba hozni egyéniségével.

«Ízléssel bírni», annyit jelent ezen esetben: öltözékét, a színt, kelmét és szabást egyéni sajátágaival összhangzatba hozni.

Igaz az is, hogy némely emberrel vele született az élénk szépiészeti érzék, mert ez is olyan szellemi tehetség, mint minden más különös vagy kiváló képesség, mely korán érvényre jut, míg másoknál azt először föl kell ébresztetni, fejleszteni, képesíteni, s így annak, kit a természet nem áldott meg ezen tehetséggel, nagy fáradsággal kell azt megszereznie, a mit a másik úgyszólván készen magával hozott a világra. A kinél aztán ezen természetes æsthetikai érzék élénk észlelő és ítélő tehetséggel párosúl, az bizonyára elsajátítja ama titkot, melyet valamennyi világ- és nem világváros hölgyei közt legnagyobb mérvben bírják a párisi nők, pedig nemcsak a gazdag, előkelő társaságban, hanem a szegény varrónő vagy tanítónő épen úgy, mint a grófnő vagy marquisnő, a kis hivatalnok vagy tisztességes kézműves szintúgy, mint a miniszter vagy nagykereskedő neje, s akkor épen olyan «chic»-kel fognak öltözködni, mint a párisi nők, *a nélkül, hogy toilettejük többbe kerülne, mint máskor, a mi a fődolog.*

A ki öltözékében épen olyan finom ízlést kifejezteni kíván, mint a francia nő, a nélkül, hogy nagyobb költségbe kerülne, akkor ezen czélt elérheti,

ha a *színtan* eredményeivel megismerkedik és azokat toilettejére nézve értékesíti és alkalmazza, és ha az emberi testnek aránytanából is a szükséges észleleteket kivonja.

Ennek megkönnyítésére és helyesebb megértésére, még néhány szóval a kedves olvasónő szeméi elé terjesztjük a festészeti tanulmányok némely eredményeit.

Valamely öltözéknek jó vagy rossz sikere gyakran a választott színtől függ, azt a mi hölgyeink is nagyon jól tudják, s még sem tudják azon előnyöket, melyeket a színek jellemző sajátosságai nyújtanak, egész terjedelmükben alkalmazni, a mennyire azt az anyagnak helyes fölhasználása engedi.

Hogy az arcszín szépségét a szín hatása által *fokozni* lehet, annak csakis azon hölgyek örvendhetnek, kik igen tiszta és gyöngéd arczbőrrel bírnak; hanem mindazokat, kiknek arcszínében kevésbé kellemes színhangok túlnyomólag uralkodnak, azzal vigasztalhatjuk, hogy azokat gyöngíteni, sőt egészen háttérbe szorítani lehet a színek hatása által.

Sárga vagy barna bőrt lehet fehéríteni, szürkés-et világosabbra hangolni és fölfrissíteni és túlságosan pirosat lehet halványítani épen a színek hatása által. A színek választásánál, kedves olvasónő, nemcsak a bőr színét, de az alakot, a termetet is tekintetbe kell venni. Szemünk, mely a szín által fölötte befolyásoltatik és megcsalatik, a látszatot, melylyel a szín fölötte tolakodólag elő-

áll, valóban veszi. Ezen látszataból pedig olyan hölgyek hasznot húzhatnak, kik vagy «karcsúbbnak» vagy «teljesebbnek» szeretnének látszani, mint a milyenek valóban. A következő példák a mondottaknak magyarázatul szolgálhatnak.

A narancsszín az, mely leginkább szembetűnik. Ezen szín, mindazon árnyalataiban is, mely az alapszíntől lefelé a sárgába átmennek, ama tulajdonsággal bír, hogy erősen kiemelkedik és nagyon messzire látható.

Ha tehát narancsszínű atlaszt, vagy sárga selymet ruhának használnak, akkor ezen toilette nemcsak, hogy valamennyi közül kitűnik, úgyszólván kiviláglik s a szemeket magára vonja, hanem a gazdag, a szemet megvesztegető fénye a színnek, annak, a ki viseli, azonkívül még az idomok gömbölyűségének és teltségnek látszatát is kölcsönzi. A sárga szín legvilágosabb és leggyöngédebb árnyalatainak is megmaradt ezen hatásnak egy része.

Ama vörös szín is, melybe egy rész sárga vegyítetett, erősen emelkedik ki s az idomoknak a teltség látszatát kölcsönzi, úgy, mint a skarlát és cérise — cseresznye-piros —, míg a sötétvörös színhangok már sokkal kevésbé szembe-tűnők s bensőbbben símúlnak az idomokhoz. A karmazsintól lefelé a vörös szín a violaszín felé hajol, mert kéket vegyítenek hozzá.

Violaszín pedig az, mely egy szép idomú alakot legmagasabb plasztikai tökélyében tünteti föl. Minél kevesebb vörös vegyítetett a violaszínbe,

annál inkább tart a sötétkék felé, mely szín, magába véve, megint sajátlagos hatásokat idéz elő.

A kék a levegőnek és a távolságnak színe, világos és gyönges szemünknek is távolnak látszik, e szerint azon tárgyak, melyek e színt viselik, szintén távolnak látszanak.

A színek ezen sajátosságait minden festőnek tekintetbe kell vennie, ha műveiben a valót akarja megközelíteni. Ha alakokban gazdag képet akar festeni, akkor azon alakokat, melyeknek, mint az ábrázolandó cselekvény főszemélyeinek különösen ki kell tűnni, hogy a szemlélő figyelmét magokra vonják, sárga vagy vörös mezbe kell burkolnia; a mellékes alakoknak pedig, melyeknek inkább háttérbe kell vonulniuk, viola-, zöldes vagy kék mezt kell adnia.

A zöld szín, a míg közel áll a kékhez, szintén visszavonul; ha több sárgát vegyítenek hozzá, jellege megváltozik, tolaikodó s kellemetlen lesz a szemnek; e szerint ilyen színhangokban nem alkalmazható a toiletteben.

Ama bizonyos divatos sárga szín, mely a zöld felé hajol, inkább világos olajbogyószín, minthogy vörössel lett vegyítve, mi melegebb és kellemesebb hangszínt kölcsönzött neki.

Most az összes színsorozat végpontjaira jutunk: fehér és fekete, vagy sötétség és világosság. A fekete, mely minden föltűnő világosságot magába szí, ha öltözéknek használjuk, keskenyebbnek tűn-teti föl az alakot, mint a milyen, míg a fehér azt szélesebbnek mutatja, a nélkül, hogy a teltség lát-

szatát kölcsönözné neki. E szerint sokkal tanácsosabb, hogy olyan kelmék, melyek a testhez símúlnak, úgymint: atlasz, selyem, kashmir, mindig a sárgának egy árnyalatával bírjanak, s minthogy a hófehér, a kékbe játszó tiszta fehér csakis üde, fiatal, sugár alaknak állhat jól, a divat segíteni akart e bajon s föltalálta az annyira kedvelt crêmszínt.

E szerint arra kell ügyelni a színválasztásnál: nagyön telt termetű nők óvakodjanak a sárga, skarlát, anilin és rézvörös toilettektől; ellenben okosan cselekszenek, ha azon előnyöket fölhasználják, melyeket a kék, a kékes viola- vagy zöld szín nyújt nekik; úgyszintén előnyösen alkalmazhatják a feketét is.

A karcsú és sovány alakoknak meg azt tanácsoljuk, válaszszanak vörös, vörösbarna, sárga, narancsszín, olajbogyószín és más ezen színekkel rokon árnyalatokat, s kerüljék a kéket, a hófehéret, tiszta feketét.

De ha egyik vagy másik szín, mely az alaknak előnyére szolgál, az arcszínnek meg hátrányára válnék, mitevő legyen akkor az illető hölgy? erre nézve itt csak annyit mondhatunk, hogy elég mód áll rendelkezésünkre, mely által a ruha színét különválaszthatjuk a bőr színétől és hatását is szintúgy paralyzálhatjuk vagy erejét elvehetjük.

De nemcsak saját ruházatára nézve fölötte fontos a széptan ismerése és a szépészeti érzék gondos kiképezése, kedves hölgyeim, annak nemcsak a külsőségeket illetőleg roppant befolyása van az

ízlés és érzület nemesbítésére és finomulására, mert nemcsak érzéki, de szellemi oldala is van a szépségnek, s nemcsak érzékileg, de erkölcsileg is nemesbül az ember az æsthetikai műveltség által s épen olyan élénk szellemi undorral fordul el az erkölcsi rútságtól és tisztátlanságtól, mint az anyagitól.

IV.

A nő munkálkodása.

A jelenkorban minden ember
épen annyit ér, a mennyit bír.

B. I.

Ha az utolsó két évtizedben és jelenleg valahol nőtársaság összegyűl, s miután a rendes társalgási témák, melyek közt — különösen nagy városban — a napi pletykán kívül — melyeket természetesen garnirozva, többé vagy kevésbé pikant sauce-szal, a hozzátartozó paprikával és tormával föltálalják, — a cselédek nem az utolsó helyet foglalják el, ki vannak merítve: a leányokkal megáldott « mamák » sohajtva panaszkodnak, hogy a mai időben a férfiak nem akarnak nőszülni, s ennek okát a legélesebb nagyító üveggel keresik — — mindenütt, csak ott nem, a hol található.

Az tagadhatlan tény, hogy a házasságok száma mindinkább fogy, különösen a míveltebb, vagy míveltségre igényt tartó középosztályban, mert — a háztartás költsége túlhaladja a bevételt. Ez által pedig a családi élet fölötte nagyon — de nem előnyére — megváltozott, s azért nem is vágnak a férfiak annyira a saját tűzhely után.

Nézzünk szét nagy és nagyobb városainkban, s az örökös panaszkodás daczára látjuk, hogy a sör-, bor- és kávéházak zsúfolva vannak vendégekkel. A hivatalnok, az iparos, az üzletember, sőt a kereskedő- és iparos-segéd is többnyire az említett nyilvános helyiségekben tölti szabad idejét. A nők elkülönzött életet élnek, saját útjaikon haladnak és saját mulatságaik után járnak. Nem igen osztoznak a férfiakkal sem a munkában, sem a mulatságban.

De hát mi ennek az oka? Nagyobbrészt a megváltozott életviszonyok, kedves hölgyeim, melyeket a rohamosan előre haladó korszellem erőszakosan kiforgatott a régi kerékvágásból, s annak következtében a mai társadalom olyan emberhez hasonló, ki új házat építeni szándékozik s annak tervrajzával kezében, először a belső berendezésre és díszítésre való tárgyakat megvásárolja, aztán lerontatja az ódon házat és most hajléktalanul áll ott bútorai és műkincsei közepette.

A természettudományok, különösen a vegytan roppant, majdnem azt mondanók: határt nem ismerő haladása és fejlődése annyi új találmányt vont maga után az ipar és a tudományok terén, miszerint az emberi munkaerőnek értékesítése szintén egészen más módot igényel, melyet eddig, különösen a nő munkálkodását illetőleg nem igen találtak föl, vagy legalább a helyes módot még nem tudták a sok közül kiválasztani.

Nagyanyáinknak egészen más háztartást kellett vinniök, mint a jelenkor háziasszonyainak,

azoknak élvezet volt a pihenés a napi fáradoalmak után. Mert munkás kezük soha sem szünetelt. Ha a konyhában, pinczében, éléskamrában már nem volt dolguk, ha a kenyérsütésnek, a mosásnak és vasalásnak vége, a szappan meg volt főzve, a gyermák is készen voltak már a hosszú téli estékre, akkor fontak, varrtak, kötöttek. A mai életben mindezen munkák — ismételve mondom, hogy most a városi életről beszélek — egyesekek számára inkább luxusnak, mint haszonnak mondhatók — a varrást kivéve — s minthogy ezen munkák végezése által semmit sem lehet nyerni, tehát nem is fognak hozzá.

Nálunk — mint többnyire más államokban is — a családi élet tulajdonképeni menhelye a közeposztályban volt; hanem nagy fájdalommal tapasztaljuk, hogy az utolsó időben onnan is lassanként elköltözik, s ez okot szolgáltat azon kérdésre, vajjon miben kell ezen hanyatlást keresnünk? Mert ha a család, a ház nem nyújt többé a békés boldogságnak helyet, hol találhassa azt hát a munkálkodó férj, hol pihenjen a napnak fáradoalmi után? Ha otthon nem várja őt a szeretett és szerető nő, hogy vele együtt a kedélyes otthont élvezze, melyet ő fáradsággal és tán megerőltetett munkával a maga és családja számára szerzett, hol keresse hát az óhajtott üdülést, a boldogság virágát, melynek csírája minden ember szívében szunnyad?

Hát a férj a kávéházban, a vendéglőben tölti estéit — és a nő? — hol van az addig? Mi vonza

őt másfelé? Miért nem lesi annak lépését, kit élet-társul választott s nem siet eléje, midőn otthonja küszöbét átlépte? Miért van a nő a színházban és a férj a klubban vagy máshol?

Mondjuk csak ki bátran és egyenesen, a nő ott keresi a boldogságot, a hol nincs, s azt képzeli magának, hogy a mulatságokban majd találni fogja a szívnek ama meglegedését, melyet neki a ház nem nyújtott, csillamot, értéktelen csecsebecsét akar ama meglegedés helyébe tenni, melyet egyedül az önmegtágadásban és a teljesített kötelem érzetében találhat föl.

Míg a nő a házon kívül és külső dolgokban keresi a boldogságot, szíve talán némelykor vérzik s fájó vágygyal eped ama szeretet és elismerés ki-nyomata után, mely a kölcsönös tiszteleten és becsülésen alapszik. Hát a férj? Sok, sőt a legtöbb esetben ő is épen úgy érez. De hát miért jutottak annyira?

Az emberi szív boldogsága nagyértékű mozaik-kép, mely számtalan apró darabból, picziny részecskéből össze van állítva. Sokat nyújthat az élet a nőnek, de a sok között nagyon gyakran hiányzik azon öröm és boldogság, mely a kedélyből ered, mely nem ama elégtétel, a miben az részesül, ki boldogságot ad, kit minden lépten nyomon öröm és verőfény követ, ki azon ház királynőjének tartja magát, melynek trónjára a szerelem által hívatott.

Az is igaz, hogy ama büszke meglegedés azon birodalmat illetőleg, melynek kormányzására a nő

a természet által hívattatott, a mi jelenkorunkban sok tekintetben nagyon megrövidített, a városi háziasszony tisztjének fontossága most már csak árnya annak, a mi egykor volt. Mert a városi háztartás csak abból áll, hogy a napi szükségletet bevásárolják, úgymint a családi élet is csak abból áll — kevés kivétellel —, hogy a családtagok együtt ebédelnek.

A mi egykor a háziasszony büszkesége volt, a teli szekrények, jól berendezett éléskamra, pincze, padlás, mindazon készletek, melyek keze alatt voltak s melyekből mindennap reggel kiosztott, a mennyit kellett, ez már mind nem létezik. Most úgy él a középosztály is, mint a közmondás szól: a kézből a szájba, mindennap csak annyit vásárolnak, a mennyi egy napra elég.

A háztartásnak ezen módja halálos ellensége minden vendégszeretnek, mely a népek kulturéletében olyan szép vonást képez, a kedélyt a legnemesebb mozzanatokra serkenti, a házi életnek oly kedves kecsét kölcsönöz. Az idegent kedves vendégként leültetni a terített asztalhoz, a házigazdának tiszteletére szolgál, de legtöbbet nyer olyankor a háziasszony, mert midőn a férj a vendéget az asztalhoz ülteti, neje okos belátásában bízik, hogy semmi sem fog hiányzani, a mi az ebédet fűszerezi. A férj olyankor valóban büszke nejére, kinek ügyessége, tapintata, szeretetreméltósága engedi, hogy a vendégszeretet szép erényét gyakorolhassa.

De erről olyan háznál szó sem lehet, hol «a piacról élnek». A nő, mint a háznak királynője, leszállt trónjáról, kivetkőzött fontosságából, többé nincs alkalma a váratlan vendégnek az ebédet kellemé, szeretetreméltósága által fűszerezhetni. A mi gazdasszonyását illeti, egy sorban áll a proletár nejével, kicsiben vásárol, s azért drágábban fizeti és rosszabbul él, szekrényei üresek, éléskamrája nincs is, pinczéje üres, s mindenfelől a szükség tátong feléje.

Milyen rideg, milyen szegény a nagyvárosi háziasszony élete, ha a falusi gazdasszonyéval összehasonlítjuk! És mégis, mennyire kívánkoznak a falusi leányok és nők a nagy városba! Pedig csakis a falusi gazdasszony előtt nyílik meg igazán az igazi női működésnek tere egész terjedelmében, ott most is elég alkalma van a legkiválóbb női erények gyakorlására.

De hát még mindig nem feleltünk ama kérdésre: miért csökken a házasságok száma évről-évre? Hallják hát, drága hölgyeim, a feleletet egész kendőzetlen valóságában. Azért nem nőstülnek a míveltebb középosztály férfiai, mert a legtöbb esetben úgy nevelik a leányokat nemcsak a közép-, de az alsóbb osztályokban is, hogy sokkal nagyobb igényekkel lépnek föl, mintsem, hogy oly férfi, ki csak munkája, illetőleg hivatala után él, képes lenne azokat kielégíteni.

Ez pedig nemcsak nálunk van úgy, hanem majdnem minden civilizált államokban. Midőn egy

időben az angol lapokban is ama kérdést fejtegették — melynek ikertestvére a nőkérdés —, miért nem nősülnek a férfiak? azt felelték rá, hogy általánvéve olyan emberek, kik csak 500 font sterling (5000 forint) évi jövedelemmel bírnak, „nem nősülhetnek“, s egy házasodni vágyó hivatalnok átadta a nyilvánosságnak egy fiatal hölgy levelét, ki házassági ajánlatát visszautasította, mert csak 400 font sterling (4000 forint) évi jövedelme van, s érzelemdús nyíltsággal tette hozzá, «*hogya neki piperére legalább 100 font sterling kell és nem érezné magát boldognak, ha e tekintetben nélkülöznie kellene*».

Ezen hölgy pedig csak egy, az üzletével fölhagyott szatócs leánya volt!

Azonban nem kell más országba mennünk példáért, találunk mi olyat kedves hazánkban is. Ime, mindjárt szolgálók egygyel. Egy időben — vagy tíz évvel ezelőtt — egy jó barátom — ki tisztességes, mívelt, kellemes külsejű ember s állására nézve nem épen alsórendű író volt — arra kért engem, tudjam meg, vajjon igennel felelne-e egy általam ismert fiatal, szép hölgy, ha kezét megkérné? Szívesen teljesítém barátom kérését, ki fölötte vágyott kedélyes családi élet után; a szép hölgy első kérdése volt: mennyi jövedelme van az illetőnek?

— Háromezer forint, — felelém.

— Csak annyi? hát abból hogy élnénk meg Pesten? Az én nézetem szerint 5000 forintból is csak igen szerényen lehet élni; én pedig nem azért

mennék férjhez, hogy a megszokott életmódról lemondjak!

És ezen hölgy egészen vagyontalan volt, ki csakis gazdag, jószívú nagybátyja kegyelméből részesült a gazdagság élveiben! és — mai napig is, mint hajadon éli napjait.

Ezzel azonban korántsem akarom azt mondani, hogy a házasságnál nem kell tekintetbe venni az anyagi viszonyokat, sőt ellenben! a házasság a férfi ügy, mint a nő részéről életök legfontosabb lépése, melynél sokkal inkább a józan észre, mint a szenvedélyre kell hallgatni s azt kell szem előtt tartani, hogy nemcsak a nő és férj sorsa forog kérdésben, hanem a leendő gyermekeké is; ha például egy hivatalnok nőül vesz egy vagyontalan leányt, kinek csak annyi a fizetése, hogy ketten takarékosan megélhetnek, mi lesz akkor, ha a család szaporodik, ha kettő helyett öt-hat ül az asztalnál és azokat ruházni, a gyermekeket nevelni, iskoláztatni kell? És ha a halál kegyetlen keze kiragadja a család köréből azt, ki föntartója volt s az özvegy, ki egyebet nem tud, mint tán főzni, sütni, mosni: hogyan tartsa fenn magát és gyermekeit?

Ama szép mondat: «a legkisebb kunyhó is elég egy boldog szerelmes párnak», bizonyára nem szól az egész életre, mert az olyan «boldog szerelmes» pár, mely épen csak a vak szenvedély által lett egyesítve, majdnem a legtöbb esetben olyan «nem boldog és nem szerelmes» párrá változik az idő folytán, mi-

szerint a *legnagyobb* palotában sem férhet meg együtt.

Az élet igen komoly, gyakorlati igényeket támaszt és ha a magányos ember nem felelhet meg azoknak, akkor csak ő maga szenved, de a család-apa és anyja ilyen esetben sokszorososan szenved, azokat szenvedni látván, kik legközelebb állnak szívéhez.

Az fölötte fonák nézet, ha egy leányt, ki maga is szegény és nem bír olyan ismeretekkel és képességgel, hogy szükség esetére családját föntarthassa és férjét a kenyérkeresetben támogathassa, azért megrónak, mert nem akar egy szintén vagyontalan férfihoz nőül menni; roppant szilárd alapon kell azon szerelemnek állnia, mely a nyomorúságot, a nélkülözéseket, a lealáztatást, melyek azzal járnak, túlélni képes, és többnyire — fáj ezt kimondanom, de nem tehetek róla, mert *igaz* — *a nő az*, ki az ilyen életbe beleún, mert a nők legnagyobb száma nem cselekszik *szilárd elvek*, hanem csak *az érzelmek pillanatnyi indulata szerint*. Ez pedig korántsem a női természetben gyökerező hiba, hanem a hiányos nevelés- és még hiányosabb oktatásmódnak a következménye; tanítsuk leányainkat *logikailag* gondolkodni, fejleszszük ki és képezzük a *jellemet* is, nemcsak a szellemet, kedélyt, és akkor mindjárt csökkenni fog a boldogtalan házasságok valóban borzasztó nagy száma, úgymint az öngyilkosok és pénzsikkasztók száma is.

A házi, a családi boldogság csak ott lakhatik

állandóan, a hol a nő a szó legszorosabb, legtermészetesebb, de legnemesebb értelmében is *hű társa* a férjnek, ki megosztja vele a gondot, a munkát, egyszóval az élet minden terheit; a férj fájdalma, szenvedése legyen az ő fájdalma, az ő szenvedése is, és akkor — biztosítjuk őt arról — a férjnek öröme és gyönyöre, életélvezete az ő öröme, gyönyöre és életélvezete is leend.

De ha egyik jobbra, a másik balra megy, s mindegyik külön jár az után, a mit élvezetnek, mulatságnak, gyönyörnek nevez, s a mit csakis a házon kívül keres, akkor elpusztúl a tűzhely, az olyan házban rideg életet folytatnak, nők ugyan jönnek-mennek, férfiak igen ritkán vagy épen soha, hiszen az urak úgyszólván találkoznak nyilvános helyeken, minek látogatnák hát meg egymást otthon, a hol úgy sem találhatók. A háziasszonynak ilyen módon ritkán van alkalma férfiakkal társalogni, „*okos férfibeszédet*“ hallgatni, s annak az a következménye, hogy egészen elidegenül a férfiak törekvéseitől és a komoly társalgásban semmi élvezetet sem lel. A nő ilyen módon szellemileg elsatnyúl, és ha aztán olyan idő jön, a midőn növekedő fiának tanácsadója, vezérlője legyen, hogyan teljesítse aztán ezen fontos kötelemét?

Nem tudom, az új építésmód-e az oka az anyyira megváltozott házi gazdálkodásnak vagy megfordítva? A lázas pénzvágy, mely az utolsó évtizedekben valami szörnyű járványként — mely

pusztítóbb és borzasztóbb valamennyi ismert járványoknál, s melyet bátran «szellemi pestisnek» lehet nevezni — az emberiséget megragadta, vezet az építész kezét, midőn egy építendő háznak — egy nagyvárosi bérlaktanyának — alaptervét rajzolja, mert a tulajdonos egyre azt beszéli neki: «csak használja föl a legszűkebb tért is, hadd jövedelmezzen minden talpalatnyi hely minél többet, minél többet! ne törődjünk a lakók kényelmével, egészségével, életszükségleteivel, csak minél több lakás legyen a házban!» s így épülnek aztán ama külsőleg oly pompás, díszes házak, melyekben annyi a sötét folyosó, konyha, udvari szoba, s annyi a nagyszerű világos, elegáns «salon» és levegő nélküli, szellőzhetlen hálófülke! Éléskamra, pincze, padlás — eh, minek az! hiszen a szegényebb emberek — már, mint a középosztály — úgylis a piacról élnek! Éléskamrának is jut valami sötét, levegőtlen zúg, iczike-piczike bár, csakhogy a neve legyen. A kedélyes családi életet, a valódi házi kényelmet nem veszik tekintetbe, de annál nagyobb súlyt fektetnek a «salon»-ra, a látszatra, a külfényre; és így, kedves hölgyeim, lett az új építésmód azon rossznak kinyomata, a mit a jelenkornak viszonyai magokkal hoztak: a családi élet elpusztulását.

A nő egyedül vissza nem szerezheti magának elvesztett állását, a férj segélyére van szüksége, a módot illetőleg pedig legjobb útmutatót talál annak kívánságaiban, mert a férfiak sokkal jobban érzik a családi élet hiányát, mint a nők,

mert az ő hivatásuk folytán úgylis, majdnem mindig a nyilvános élet háborgó tengerén eléggé ide s tova hanyatnak a viszontagságok szilaj hullámai által, s azért vágnak a családi élet békés kikötője után.

A nő kötelme pedig az otthont olyanná tenni, hogy a férj ott legjobban érezze magát; ha családja körében békét, kényelmet, nyájas beszédet, derült arcokat, rendet és tisztaságot talál, akkor bizony nem kívánczik sem vendéglőbe, sem kávéházba, főleg, ha a nő arra is figyel, hogy az egyszerű étkek épen úgy legyenek készítve, a mint ő szereti, és helyes tapintattal mindent eltávolít, a mi őt jólétében, nyugalmában megzavarhatná, mert mindig szem előtt kell azt tartania, hogy a hivatásbeli fáradalmak után üdülést keresni jött haza, mint a nap hevében, poros országúton haladó vándor, ki fárasztó útjából, egy tiszta forrás mellett, terebély lombos fa árnyában pihenni vágy.

A létért való küzdelemben, mely évről-évre nehezebbé válik, leghatalmasabb fegyverünk a *munka*; a nő és a férfi közösen élvezik ama javakat, melyek ezen nehéz küzdelemnek eredményei, és épen ezért *tettleq is részt kell vennie a nőnek a küzdelemben is*, csak akkor lesz egyenjogú a férfival.

De hát mivel töltse be a városi háziasszony azt a sok szabad időt, melyet az által nyer, ha nem kell, nem lehet otthon főzni, sütni, mosni, fonni stb., a férj a hivatalban vagy az üzletben

van, mit csináljon hát a nő? Hát, kedves hölgyeim, mondjuk el először, mit *ne csináljon*: ne üljön órákig a pipereasztalnál, ne olvasson erkölcsrontó, idegizgató hitvány sensation-regényeket, s ne töltsse el a napnak legnagyobb részét haszontalan fecsegéssel, a míg férje, ki tudja, milyen keservesen fárad, hogy a mindennapi kenyeret megkereshesse.

Azon nő, ki a munka után élő emberek legnagyobb kincsét az időt — az erőt és egészségen kívül — becsúltni nem tudja és e szerint még kevésbé tudja azt értékesíteni, valóban szájalomra méltó! Azt mind helybenhagyjuk, hogy a városi háztartás — kivált, hol a jövedelem egyedül a családfő keresetéből áll — olcsóbbá kerül, ha otthon nem főznek, nem mosnak, nem sütnek stb., de azt már csak nem hiszszük el senkinek — mert tapasztalásból tudjuk —, hogy a ruha és fehérnemű is olcsóbb, ha készen veszik, mintha otthon varrják, már úgy értem, ha a mama és a leányok *magok* varrják, nem, ha varrónőt fogadnak. De hát itt megint az a bökkenő, hogy a legtöbb nő nem tud egy férfinget kiszabni és megvarrni, így hát a férj kénytelen még egyszer oly drágán kész inget venni a boltban, mely még hozzá ritkán is jó állású; hát a gyermekek? nem foglalják el azok az anyát, ha kötelmeit híven akarja teljesíteni?

A ki dolgozni, foglalkozni *akar*, az mindig talál munkát, mely családjának hasznára válik, és ha helyesen tudja az időt beosztani, akkor még min-

dig talál egy pár órát a mulatságra és a *szellemi foglalkozásra*, mert a nőnek is haladnia kell a szellemmel, hiszen, a ki nem halad, az hátramarad, a családjának meg éppen nem szabad hátramaradnia, mert, ha nem alkalmazza magát a folytonosan változó életviszonyokhoz, nem lehet gyermekeinek vezérlője az élet tekervényes útjain, azért tovább kell magát képeznie, ismereteit az általános műveltség terén szaporítania kell, a világesemények, új találmányok ne legyenek előtte ismeretlenek, mert csak akkor lehet férjének valódi társa, ha szellemileg is egy fokon áll vele.

Ez utóbbit pedig rendszeren elhanyagolják a városi úgy, mint a falusi nők, az elsőbbit nem veszik igénybe a háztartás gondjai, mint a falusi gazdasszonyt, kinek házi műköre sokkal tágasabb és fárasztóbb is, mert az magába foglalja: a kertészetet, tehenészetet, baromifitenyésztést, sertéshízlalást, a kenderrel és lennel való bánást, e szerint ő nem ismeri ama bizonyos «üres órákat», melyeket a városi hölgyek rendszeren még „üresebb” dolgokkal betölteni szokták.

Lássák, kedves hölgyeim, ez szintén olyan tér, melyen a természettani és természettudományi ismereteknek fölötte nagy hasznát vehetik, nemcsak annyiból, hogy értékesítheti, de annyiból is, hogy mindent, a mit végez, öntudatosan *végezheti*, mert tudja mindennek az okát, s így a munka is több élvezetet nyújt és nem kell éppen csak a tapasztalás által mindent megtanulni, igen gyakran a maga kárán is. Olyan ember, ki mindent éppen csak úgy

tesz, a mint mástól hallotta vagy látta, s minden gondolkodás nélkül megnyugszik abban: «ennek így kell lennie, mert mindig így csinálták», nem sokkal több a gépnél és mindig csak egy helyben marad, bármennyire fárad is, mint az, a ki bekötött szemmel nehéz kereket hajt.

V.

Milyen a szeretetreméltó nő?

Valamely nagy író azt mondotta: a szeretetreméltóság a nők különleges előjoga. De hát azt nem tette hozzá: természetes, az az vele született, vagy szerzett előjog-e az? — sőt még azt a kérdést sem fejtette meg, hogy tulajdonkép miből is áll az a szeretetreméltóság — a francia sokkal jelzőbb kifejezést használ: aimable, ennek némileg megfelelő magyarban a «kedves» szó s ez talán helyesebben is jelzi azt a fogalmat, melyet közönségesen a szeretetreméltó kifejezéssel jelezni szokás.

Mert ha egyszerűn azt kérjük, mi az: szeretetreméltó? arra felelni könnyű. «Szeretetre méltó» hát az annyit tesz: valaki méltó arra, hogy szeressük. De a beszédmód vagy szójárás nagyon csodálatos szeszélyeiben; gyakran vagy többet vagy kevesebbet ért kifejezései alatt, sőt néha épen az ellenkezőjét annak, a mit mond. Például nem korosabb-e egy «öreg» úr az «öregebb»-nél, s egy «fiatal» hölgy is kisebbkorú a «fiatalabb»-nál.

A kifejezés fokozása itt éppen az ellenkezőnek a jelzője. És ha kérdjük: «Csak egy szeretetreméltó egyén érdemes-e a szeretetre?» — akkor határozott «Nem!» lesz a felelet.

Gondoljunk csak az ó és új kor szigorú, vasakaratú és szilárdságú hadvezéreire; azok bizony többnyire még csak egy árnyalatával sem bírtak annak a mit szeretetreméltónak neveznek, és harczosaik még is lelkesült szeretettel követték őket a csatába, a halálba — tehát bizonyára méltók voltak arra, hogy «szeressék».

Milyen szenvedélyesen szerettetik néha egy hideg, büszke szépség imádója által, milyen bensőleg és önfeláldozólag szeretik gyermekei azt a szeszélyes, mogorva öreget, vagy egy nő beteges, mélyen lehangolt férjét, milyen őszinte szeretettel ragaszkodnak gyakran tanítványai egy komoly szigorú tudóshoz! Mindezek méltók azon szeretetre, melyet nekik szentelnek, habár legkevésbé sem bírnak ama «szeretetreméltósággal», melyet ezen kifejezés alatt értünk.

Így hát mindennek előtt meg kell vallanunk, hogy az a kifejezés «szeretetreméltó» sokkal magasabb fogalmat jelez annál, a mit ez alatt a társadalmi életben közönségesen értenek. A franczia «aimable», az angol «lovely» nem oly mély jelentőségű, ezek határozottan éppen csak azt jeleznek ezen szavakkal — a mit mi tévesen szeretetreméltónak nevezünk, holott ezzel csak a «kedves, nyájas, előzékeny fogalmait egy szóba foglalni akarunk s így tán helyesebben fejeznénk ki

magunkat, ha azt mondanánk: «megnyerő», «vonzó».

De hát most már megszoktuk a «szeretetreméltó» kifejezést, mely úgyszólván testté vált ige a társadalmi életben s kénytelenek vagyunk azt úgy megtartani a mint a szokás meghonosította. Ezt a szót különösen a nőnemre szoktuk alkalmazni; igen ritkán mondják a férfiről, hogy szeretetre méltó, holott a nőt illetőleg fölötte szép és megtisztelő kitüntetésnek veszik, ha a nőre, sőt főleg a női ifjúságra alkalmazzák.

De hogy miből áll a nőnem ezen annyira magasztalt, hatalmas, igéző tulajdonsága, azt megfejtani — épen nem könnyű dolog. A szeretetreméltóság párosulhat ugyan a szépséggel és kecses-séggel, hanem, a körülmények szerint nélkülözheti is ezt az összeköttetést.

Nagyon szeretetreméltó lehet egy öreg, nem szép asszony is, sőt igen gyakran halljuk épen ezt a két ellentétet hangsúlyozni: «Ez a nő nem szép, de nagyon szeretetreméltó». Tehát a szépség nem okvetlen szükséges arra, hogy valaki szeretetreméltó legyen, de akkor tán kell, hogy nagyon eszes, jószívú legyen, finom társadalmi magaviselettel bírjon?

Az okvetlen szükséges, hogy mindezen tulajdonságoknak egy-egy részecskéjével bírjon, ha a szeretetreméltóság fogalmát összeállítani akarjuk; mert egy szeretetreméltó nő ugyan lehet csunya, de sem ostobának, sem gonosznak, sem otrombának és élhetetlennek nem szabad lennie.

Jól van hát, nézzük ezt a derék, értelmes háziasszonyt, ki gyermekeit szigorú rendre tanítja, a szegényeknek is szívesen ad, ha mások felszólítják, vagy ha könyörögnek, kérnek tőle, s nem is mellőzi a szokásos társadalmi illemszabályokat. Nem találunk hibát sem rajta, sem házában: úgy megyen ott minden, mintha zsinóron húznák; sőt nem hallani ott egy rossz, sőt alig egy hangos szót, de ép oly kevéssé derült, jóízű nevetést. Évekig közlekedünk barátságosan e családdal, s mégis épen olyan idegenen állunk vele szemben, mint ismeretségünk első napjain. Ha a ház úrnőjével társalog az ember, úgy érzi magát, mintha a hideg végig futna a hátán, s ámbár a társalgás soha meg nem akadt, azért még sem tudók elmondani, hogy miről beszéltünk vele, midőn házát elhagytuk. Barátai nagyra becsülik és tisztelik ezt a nőt, de egyiknek sem jut eszébe azt mondani róla, hogy «szeretetreméltó», arra mégis nélkülöz egy még nem határozható «valamit» minden eszélyesége és szívjósága daczára.

Ez a hiányzó «valami» talán ragyogó, pezsgő élczesség? ama könnyű, játszi és mégis mindig harcra kész «szellem» egy szikrája, — melyet a francia «esprit»-nek nevez?

Meglehet, hogy úgy van; akkor hát ama szikrázó szellemű, élénk, magas műveltségű hölgy tökéletes képmása a szeretetreméltóságnak, avagy maga a megtestesült szeretetreméltóság. Hiszen nála ama ragyogó szellemnek egy jókora adagával fölötte előnyes küljelenség is egyesül, vakítón su-

gárzik, mint a déli nap, testi és szellemi előnyeinek teljes tudatában.

Talpraesett legyen ám az a férfi a ki vele társalog, mert társalgása folytonos röppentyű-tűz; minden szó, mely e rózsajkról jó vagy éles vágás vagy valami szellemdús gonoszság, s e sugárzó szemnek minden pillantásából ez a néma kérdés szól:

— Hát nem vagyok szép és bájoló?

Oh minden bizonynyal az! Bájoló az a hölgy, pikant, érdekes, mindent a mit akarsz, csak nem — szeretetreméltó. Ilyen benyomást nem tesz senkire sem, míg ellenben, talán öntudatlanul is, felvillan agyadban ott mellette ama másik nőre vonatkozólag, hogy: ez szeretetreméltó, azon pedig — egyenként analizálva — alig leled egyikét is azon elemeknek, melyekből a szeretetreméltóság össze legyen állítva.

Ez a másik nő, kihez most együtt belépünk, kedves olvasónő, nem bír sem kitünő szellemmel, sem szépséggel, de még kiváló tehetségekkel sem, s a mi általán véve, jellemét illeti, egyelőre nem is találunk időt, hogy azon töprenkedjünk, vajjon milyen lehet az? Ő maga sem lelt arra időt, mert tevékeny munkás életének minden pillanatában annyit kellett másokra gondolnia, miszerint még nem tanulmányozhatta saját énjét, ámbár annyi moralista állítja, hogy az: ismerd meg önmagadat! az emberi törekvésnek legmagasabb célja. Most, azon pillanatban, midőn minket üdvözöl, egy mellékgondolata sincs önön számára. Egész lelke

el van telve velünk, az épen belépő kedves vendégekkel. Akár valami nagyon sürgős munkában megzavartuk, avagy épen kimenésre készen a kapuban találkoztunk vele, mindig egyenlő nyájas, elfogulatlan, meleg és szivélyes: Nem is gondolva arra, vajjon milyen benyomást tesz ő és háza, egyedül arra van gondja, hogy mi, a vendégek, jól érezzük magunkat az ő házában.

Ránk nézve természetesen kellemetlen lenne minden mentegető szó, melyet ő kimondana, minden zavar, melyet mutatna; ezt nagyon jól érzi a «szeretetreméltó nő», s nagyon is jól tudja. lakának melyik helyére vezessen minket pihenni, hogy jól érezzük magunkat.

Egyedül ezt ohajtva, eszébe sem jut minket lakásának legdíszesebb szobájába vezetni — hanem bevezet minket a legkedélyesebbe. Helyet foglal velünk szemben s hágy minket beszélni egyről-másról; a részvétnek egy meleg szava van minden élményünk számára, míg önmagáról és saját ügyeiről csak ismételt felszólításra beszél; nem tartóztat minket úgyszólván erővel, ha indulni akarunk, mert tudja, hogy szívesen maradunk, a meddig időnk engedi. Ha ezen hölgynél nagyobb társaság van, akkor úgy tudja vezetni az általános társalgást, hogy vendégei mindegyikének alkalma nyílik, magát a legelőnyösebb színben mutathatni a többi előtt, és ügyesen tud egy témát mellőzni vagy gyorsan elejteni, ha észreveszi, hogy az kellemetlen a jelenlevők egyikére vagy másikára nézve. Ő maga csak annyit beszél, a mennyi

szükséges, hogy a vendégeket a beszédre buzdítsa, és csak akkor, ha határozottan kívánják, hagyja magát rávenni egy hosszabb elbeszélés, vagy valami zenedarab előadására. De ha ezt megteszi, akkor nem kéri magát, nem vonakodik, hanem egyszerűen, nyájasan igyekszik vendégeinek mindig és mindenütt a legjobbat nyújtani, a mivel épen bír.

Ezen nő minden áldozatra képes barátai érdekében; jó tanácsot tud adni minden bajban s olyan módon adja azt, mely, — de hát hogyan is jelezzük azt a módot? — Hát, vének és ifjak, férfiak és nők nevezik őt — szeretetreméltónak, ámbár épen nem hallani őt arról dicsérni, hogy egyes, kiváló jó tulajdonságokkal bír. Ha az ember ezen nő lényét felfogni és megérteni igyekeznek s azt kérdené magától: miért szeretetreméltó, miféle tulajdonságok teszik őt azzá, és hát mi is az a szeretetreméltó? akkor ama csodálatos eredményre jut, hogy fényes szellemi és testi tulajdonságok ugyan fokozhatják a szeretetreméltóságot, hanem valódi alapföltételei: a szerénység és magas fokú önzetlenség. Csak az, a ki magát tökéletesen szenteli mások örömeinek, gondjának és részvétének, csak az lehet valóban szeretetreméltó.

Csak egy lehelete a dicsekedő kérkedésnek, hiúságnak vagy önzésnek, mely ezen ködszerű, gyöngéd építményt éri, menthetlenül halomra is dönti. Egy tetszvágyó, kaczer nő is szép, érdekes, bájos, kecses lehet, de szeretetreméltó csak a szerény és önzetlen; s minthogy a férfiaknál aligha található ily tökéletes önfeledés, és önzetlenség, e

szerint a szeretetreméltóság szép predikatuma majd nem kizárólagosan a nőket illeti. Az emancipációra vágyó hölgyek ugyan máskép gondolkodnak; hanem azért mégis örökké igaz marad az, hogy a benső odaengedés; az önzetlen önfeláldozás, melylyel mások érdekeit magáévá teszi, egyik kiválósága — nem gyengesége! — a nőnek. Úgy kell annak lennie, és jól is van az így. Tisztelet becsület a világ urainak, ismerjük el az ő jogait és őrökdjünk féltékeny szemmel a mienk, a szeretetre méltóság szép joga fölött, nehogy egykor olyan idő jőjjön el, a mikor a krónika *crélyes nőkről* és *szeretetreméltó férfiakról* fog szólni. Ez ugyan gonoszúl hamis hangot adna az alkotmány nagyszerű harmoniájában.

Nem állítottuk ok nélkül a szeretetreméltó nőt először általán véve; a társadalommal szembe. De a hol a szeretetreméltóság igaz, el nem satnyult virága nyílik, ott leginkább a családi körben lehet teljes varázsát érezni; mert ez a szeretetre méltó háziasszony és leánya igazi, nagy, elvitázhatlan birodalma. Kétszeresen megfűszerezi az övéinek minden derült, boldog órát azon mód által a mint örülni tud, és ha elérkezik a megpróbáltatás ideje — van-e oly sujtó szerencsétlenség, melyet egy szeretetreméltó nő önzetlen részvéte nem enyhíthetne? A szenvedés és búbánat sötét kísértetei ugyan betekinthetnek oly háznak ajtaján is, melyben ilyen lény uralkodik; de bejönniök nem szabad, s ha be is jönnek — sokáig még sem lesz ott maradásuk.

A szeretetreméltóság ragályos, úgymint örökölhető is, a mint látszik. Ritkán találkozik egy családban csak egy szeretetreméltó egyén: «Az ember ott jól érzi magát, szeretetreméltó család az!» — ezt gyakran lehet hallani, s úgy is van az valóban.

Úgy van, nemcsak a nő és férj, de a gyermekek, sőt még a cselédek is előzékenyek és szolgálatkészek, szívélyesek; olyan házban ezek a sugarak, melyek a háznak csillagától jönnek: a szeretetreméltó háziasszonytól és leányaitól.

Ha gyermekeinket szeretetreméltó emberekké nevelni akarjuk, a mi majdnem egy jelentőségű: «boldog emberekkel», a kkor legfőbb gondot fordítsunk arra, hogy a szerénység, felebaráti szeretet és őszinte jóság meghonosuljon kis szíveikben, s távolítsunk el a mennyire lehetséges mindent, a mi a gyermekkedély derült ártat'an vidámságát megzavarhatná!

Gyanakodó bizalmatlanság felebarátaink irányában, irígység vagy épen káröröm, ezek azon sziklák, melyeken a szeretetreméltóság menthetlenül hajótörést szenved; ezért igyekeziünk gyermekeink életsajkáját azoktól távol tartani! Saját szívünk meleg részvéte pedig legyen a világító tűz, mely nekünk és nekik az igaz utat mutatja, melyen szerencsésen juthatnak a révbe.

A valóban szeretetreméltó nő komolyan igyekszik, hogy a *helyes szólás* és *helyes hallgatás* — megvalljuk — nehéz és fontos mesterségét magáévá tegye.

Majdnem minden férjes nő tapasztalta és tapasztalhatja, hogy ő maga szenved legtöbbet minden házi viszály által. És mi idézi elő leginkább az olyan viszályokat? A türelem, az engedékenységg hiánya, a helytelen és gyakran igazolatlan ellenmondás. Az ilyen viszályok pedig leggyakrabban abból fejlődnek, hogy a nő nem akarja, nem tudja, saját kívánságait férje kívánságainak alárendelni. Pedig az igaz szerelem nem követel áldozatot, hanem inkább kész a lemondásra. Elég sajnós, hogy a nővilág nem ismeri el általánosan ezen igazságnak alaposságát.

Hány nő van, ki oly békésen, boldogan élhetne, kit a sors jó férjjel, kedves, szép gyermekekkel megáldott, s épen azért, mert a földi boldogságnak két legfőbb kellékével bír s e szerint nincs oka a panasznak. keres és teremt magának olyat; a legcsekélyebb, figyelemre sem méltó dolog okúl szolgál a rossz kedvnek, az elégedetlenségnek, a morgóváaságnak, s az ilyen jelentéktelen dolgok miatt elkeseríti saját, s még inkább az övéinek életét, pedig mennyire eltörpülnek, semmivé válnak az ilyen képzelt boldogtalanságnak okai, ha a sors egyszerre valami kemény csapást mér reá, ha valódi szerencsétlenség éri, mennyire fáj azon tudat, hogy igazságtalan volt, hogy gyakran méltatlanul megbántotta azokat, kik legközelebb álltak szívéhez, pedig majdnem kivétel nélkül csak akkor látjuk be, hogy mennyire hibáztunk, mennyire vétettünk önmagunk ellen, ha már késő van, ha már a koporsó födele választ el minket szeret-

teinktől, mikor már a családi boldogság vissza-szerezhetlenül elveszett.

Jean Paul, a bölcs emberismerő és mély érzel-mű költő azt mondja: «A nappal és az élet boldog-sága nem áll egyes vakító fénysugarakból és villa-mokból, hanem egyenlő nyájas derültségből; s ezen változatlan, nyugodt világosságban, legyen az bár csak holdfény, vagy derengés, éli a szív legszebb idejét, s nyílnak a boldogság gyöngéd virágai.»

A háziasszony és családanya két főerénye: a türelem és engedékenység, az áldozatkészség és önönuralkodás, ezek képezik a szeretetreméltóság főalapját, s ezeket nevezhetnők annak belső — jelenségének egyszerűségét, csinoságát és rendes-ségét, külső emeltyűinek.

Ha ez áll — és pedig áll, drága hölgyeim — olyan igazság az, melyet nem vitázhat el a leg-furfangosabb szophista sem, akkor szinte akaratunk ellen merül fel az a kérdés előttünk: vajjon lehet e szeretetreméltó olyan nő is, a ki tetszvágyó, a ki a piperét szereti? Ezen kérdésre határozottan «nem»-mel felelünk. A milyen nagy hiba a kül-jelenségnek elhanyagolása, épen olyan nagy, sőt még sokkal nagyobb — a piperevágy, mely a tetszvágnak és hiúságnak kifolyása.

Olyan nő, ki a piperét szereti, rendesen köny-nyelmű, olyan nő, ki a házasság életben — a családi körben a delnő, a divathölgy szerepét játszsza, nem lehet feleség, a szó igazi és nemes értelmében. A nő házi öltözéke csinos, ékes jó ízléssel össze-

állított, de egyszerű legyen s akkor a legjobb benyomást teendi férjére is, mert egyedül az egyszerűség kölcsönzi a toillettenek ama elegáns harmoniát, mely olyan kellemesen hat s melynek befolyásától el nem vonhatjuk magunkat.

Olyan nő, kinek főgondja a pipere, az övéi körében is, azt árulja el vele, hogy szíve olyan tárgyakon csügg, melyek csak felületes, mulandó becsűsel bírnak s melyeket nem lehet, nem szabad összehasonlítani sem ama kincsekkel, melyeket egy gondos, kötelmeihez híven ragaszkodó hitves és anya, férje és gyermekei szeretetében bír. Ha a nő a házi kört csak mellékes dolognak tekinti, akkor nemsokára elveszti nemesak férje, de minden józan eszű ember becsűlését, a becsűlés elvesztése után következik aztán a szeretet elvesztése, s a vége — vizsály, elégedetlenség, meghasonlás és boldogtalanság.

A piperevágó nő természetesen pazarló is s igen veszélyes sziklává válhat az élet tengerén, férje számára, melyen igen gyakran hajótörést szenved, nemesak a házi boldogság, — de a férj becsűlete is. Mert az olyan nő nem elégszik meg csupán a toillettel — hiusága, nagyravágása túl ragadja őt azon, s nem sokat törődik azzal, mennyibe kerül a háznak — vagy jobban mondva: a «szalon» az ebédlő, szóval azon helyiségek elegáns berendezése, melyek a vendégek elfogadására szolgálnak, mert azzal szintén nem sokat törődik, milyen a háló-, a gyermek-, a lakszoba, nem törődik azzal, mennyibe kerül egy mulatság

s nagy, nehéz kísértésbe hozza a legbecsületesebb férjt is. S ha kérjük: mire való ez mind? akkor azt felelünk rá: A külvilág számára — idegen emberek mulattatására, nem a férj és gyermekek, nem a saját otthon és saját boldogsága számára.

A hitves, az anya élete apróságokból van összeállítva — de csak látszólag, mert ezen apróságok a nagyoknak okai: Azokon alapszik a házi béke, a házas élet boldogsága, s a hol ezek léteznek, annak a háznak a jó nemtője, ezen drága kincsek hű őrzője, minden bizonynyal egy szeretetreméltó nő.

VI.

Érzés és érzélgés.

Két ellenséges elem ez a nő érzelmi életében, két hatalom az, melyek a nő lelkében küzdenek az uralomért! Boldog az, kinek lelkében az érzés győzött, mert azon, nem pedig az érzélgésen alapszik a valódi nőiség, nem külformák, hanem szép beltartalom szükséges arra.

Az érzés tiszta, drága istenadomány; abból származik ama magasabb szépség, a hol a szemben visszatükröződik a szív, a szellem és kedély, hol az ártatlanság büszkesége az erkölcsi fenség sugárzik a homlokról, abból származik a nő legszébb díszje is, ama bájos pirulás, mely minden szívre oly igézőn hat.

Az érzés magasan áll minden kicsinyes indulat fölött, s ezért nem ismeri az álszemérmet sem. Az érzelemdús nő rendesen finom érzékkel bír az illedelem iránt, természetes, biztos tapintata megóvja minden tisztátlan gondolattól, s helyesen vezeti őt a kételyek és nehézségek tömkelegén keresztül.

Bár milyen szerep jusson is neki az élet színpadján, könnyű vagy nehéz kötelmek várnak-e rá, akár az leendő sorsa, hogy a házi kör szűk korlátai közt csendesen és boldogítón működjék, avagy hogy a nagy világban saját ereje által műkört teremtsen magának, ő mindig ügyesen és tapintatosan bele fogja magát találni a viszonyokba, s mértékletes erélylyel oda fog törekedni, hogy a helyzeturává legyen s bátran szembe száll minden kísértéssel és küzdelemmel, a nélkül, hogy valaha a nőiséget megsértse.

A miáltal más nő — a ki nem *érző*, de *érzelgő* — lelkének egyensúlyát, békét, sőt szeplőtlenségét elveszteni, az nem zavarja meg lényének harmóniáját, nem homályosítja el szívének ártatlanságát, mert védangyala önön magában lakik, ki őt mindig megóvjá minden rossztól; s nem engedi, hogy tévútra térjen.

Minden — vagy hát legalább majdnem minden női szívben szunyad az érzés nemes gyöngye, de annak is hiányzik igen gyakran, — mint a tenger gyöngyének — az igazi bűvár, ki a napfényre hozza s méltó foglalatba tegye.

Szülék — és különösen: anyák és nevelőnők, ti vagytok arra hivatva, hogy ilyen bűvárok legyetek, a ti kötetmek az, hogy a nemes csirát a gyermek lelkében életre ébreszszétek, szeretetteljes, óvatos kézzel ápoljátok, s minden fagyos, durva lehelettől megóvjátok, hadd gyarapodjék, míg végre a valódi nemes nőiség büszke virágává fejlődik.

Hanem óvakodjatok a túlzástól, mert a szeretet és gyöngédség is árthat, ha az ész által nem vezettetik. Úgy mint a virágnak a túlságos öntözés és melegség megárt, épen úgy árt meg a gyermekek nevelésénél is a túlzott gondozás és gyűgyültetés.

Az ilyen természetlen, túlgyöngéd gondozás és ápolás által nem nevelitek a valódi, magasztos érzelem szép virágát, hanem csak annak satnya, szintelen torzképét, az: «érzelgést», mely a fonák nevelésnek gonosz következménye.

Az érzelem csak benső lelki benyomások, csak a jó, való és nagy számára létezik, az érzelgés ellenben csak külsőségeken, formákon és látszaton alapszik. Ez utóbbi mindenben keres és talál valamit; a legártatlanabb tréfán is megbotránkozik s a legártatlanabb kérdésre is elpirul. Ennél a valódi női büszkeség göggé, merev tartózkodássá változik, a bájos szerénység és szűzies naivság, színleléssé és mesterkélt modorra, s az ifjúság józan, elfogulatlan nézletmódja beteges túlfeszültséggé és képzelődéssé válik.

A közvéleménytől való rettegés uralkodik egész lényén, nem bírván ítélőtehetséggel, természetesen saját véleménynyel sem bírhat s ezért örökké kérdegeti: «Mit szól majd erre a világ?» — minden cselekvénye — a melyről a világ tud — a kicsinyes gondolkozásmód ezen mottóján alapszik, ajkai örökké ismétlik: «ez nem illik» — de azért mégis megteszi, ha — a világ nem tud felőle, azon elvből indulva ki: «a mit a világ nem tud, az nem

történtnek tekinthető» — hova vezet az a lejtős út, melyre az embert ilyen téves nézlet tereli. azt minden pillanatban tapasztalhatjuk a társadalmi, úgymint az üzleti élet terén.

Egészen másképp gondolkodik és cselekszik egy érző nő. Ment minden kicsinyes előítélettől, ép, elfogulatlan szemmel nézi a világot és a tárgyakat; ő nem törődik az emberek — a nagy tömeg véleményével, hanem bátran követi szíve sugallatát, mert tudja, hogy az ihlet őt cserben nem hagyja soha a helyes pillanatban és csak a jóra és illőre buzdítandja őt. Ezért is mondja a költő:

«Hogy mi illő; tudni, ha akarod,
Kérdezz nemes érzelmű hölgyeket;
Mert azokat érdekli legjobban,
A mi történik, illő hogy legyen.»

Az érzés és érzélgés közt épen olyan nagy a különbség, mint a szabadban, a tiszta levegő és napfény befolyása alatt természetes módon fejlődött erőteljes fa, és egy olyan növény közt, mely üvegházban, mesterséges melegben, gyorsan hajtott, időnek előtte virágzásnak indul — de csak meddő virágot terem, s ha a melegház egészségtelen, nedves légköréből kiveszik, s a szabadba teszik, rövid idő múlva elsatnyul, a napnak meleg sugarai elhervasztják, ellankasztják, a szél megtépi, a legcsekélyebb dér megfagyasztja lombját; semmi hasznát nem veszik, a szem többé nem gyönyörködik benne, s úgy teng és nyomorog, a míg valami erősebb vihar nyomorult lételének véget nem vet.

Fölötte sajnós, fölötte szomorú, de elvitázhatlan tény az, hogy az érzelgős nők száma annyira túlnyomó, ez pedig ismét a fonák nevelésnek a következménye, s nem is létezik a világon olyan ügy, mely annyira szükségelné a korszerű reformokat, mint épen a nőnevelés ügye; nem a nő társadalmi állása, nem a természete az, a mi oly szűkre szabja működésének körét, a mi őt, úgy szólván összekötött kézzel oda állítja a küzdőterre, s ezért oly nehéz, oly fárasztó rá nézve a lételért való küzdelem — hanem a téves nevelés, a hiányos oktatás; az terheli meg oly súlyos lánczokkal, melyek szabad mozgásában gátolják, a nőnevelés mai nap korántsem azt tűzte ki magának céljául, hogy a kedély és szív nemes érzelmeit, melyeknek csirái — ismételve mondjuk — majdnem minden női, vagyis jobban mondva, minden emberi szívben rejlenek — életre ébreszsze, gondozza, fejleszsze, hanem ellenkezőleg — nem a gyöngéd virágot, de inkább a dudvát ápolja, s így történik aztán, hogy a női szív és lélek kertjében a gyöngéd, bájos szerénység ibolyáját elfojtja a buján gyarapodó kacérság érzékbódító nadragulyavirága, az áldozatkészséget az önzés bogánca, a türelmet, a felebaráti szeretetet a rágalmazás, az uralkodási vágy ördögczérnája nyomja el, az egyszerűséget tönkre teszi a tetszvágy, az őszinteséget a színlelés, az ártatlanság helyét elfoglalja az álszemérem, a barátságét az irigység s úgy tovább, míg az egész kert teli lesz többé-kevésbé mérges növényekkel s a nemes virágoknak alig jut egy-

egy kicsi helyecske, hol szomorúan tengődnek. — A modern — nem talállok szót, mely a jelen viszonyokat találóbban jelezhetné; — nevelés, — vagyis oktatás, tanítás — mert hiszen nevelést csak a szülői házban, a családi körben kaphat a gyermek — tehát az iskolai oktatás hiába igyekszik az ilyen fonákul ápolt lelki kertet helyre hozni, az nem áll hatalmában, beültetheti ugyan az üresen maradt helyeket különféle ismeretek, tudományok csemetéivel, de fájdalom! ezek, bár milyen szépen gyarapodnak is, mégsem pótolhatják az érzelem virágainak hiányát, s ezek nélkül puszta, rideg, kecstelen marad a kert, távolról tekintve ugyan elég tarkának látszik, pompás színek tűnnek föl a buján tenyésző dudva közt — de ha közelebbről megnézzük — akkor látjuk, hogy nem a nemes érzelmek nyíló virágai ezek, hanem az *érzelgés* paréjának szemkápráztató színű levelei.

Az érzelmesség oly természetadomány, szellemi tulajdonság, mely vele születik az emberrel, s melyet észszerű, helyes nevelés és szoktatás által fejleszteni, fokozni és nemesbíteni lehet, az érzelgőség ellenben csakis a fonák nevelésnek terméke, az érzelmességnek nevetséges, elferdített torzképe, melynek ikertestvére a szeszélyesség, édes anyja pedig az *önzés*.

Az érzelemdús nő, kinek esze és szíve helyén van, nem fut el, ha vérző sebet, vagy más valami szerencsétlenséget, betegséget lát, hanem az illetőnek segélyére siet, mert az ő érzelme igaz gyöngy,

amazé meg hitvány csillám, az érzelgős nem nézheti a sebet, rosszúl lesz ha vért lát, elájul, ha valaki az ujját megvágja, s hogy drága énjét minden kellemetlen látványtól megkímélje — inkább fut — elájul — azzal nem törődve elvérzik-e, oda vész-e a segélyt igénylő ember vagy állat; az érzelgős nő természetesen nem képes valamit vagy valakit *szenvedni látni*, de az legkevésbé sem bántja gyöngéd idegzetét, ha szakácsnője az *élő* halat megnyúzza és felbontja, vagy a rákot *hideg* vízzel teszi a tűzre, hogy lassan, iszonyú kínok közt muljanak ki az életből, s mert nem nézheti, ha valaki szenved, azért bízza beteg gyermekét idegenek ápolására, és ha a halál angyalának rémes szárnyzuhogása hallik — ha a beteg megtörő szemének utolsó pillantása az anyát keresi, ha a remegő ajk hang nélkül is rebegné azt a drága nevet, a már-már merevülő kéz oly nyugtalanúl ide-oda kapkod s azt a másik kezét nem találja, melynek gyöngéd szorítása azt a nehéz küzdelmet megkönnyíti, — oh! tudhatja-e valaki, mennyire fáj a haldoklónak, ha idegen kéz törli le homlokáról a hideg verítéket? — de hiszen az édes anya oly gyöngéd idegzetű — ő nem nézheti, ha valaki szenved s azért inkább — idegenekre bízza — idegen, közönyös kéz fogja be a megtört szemet, mely hiába kereste az édes anya szemét — idegen, durva kezek nyújtják ki a testet, alig hogy ajkairól az utolsó sóhaj lebbent el, húzgálják, ránczigálják — s még azt sem tudják biztosan, vajjon végképpen aludt-e ki már az életnek minden szik-

rája — de az érzelgős, ideges anya nem maradhat haldokló gyermekénél, mert — drága énjét akarja a fájdalomtól megkímélni — mert az önzés erősebb az anyai szeretetnél.

Aunyira viheti az embert az érzelgés, kedves hölgyeim, hogy legszentebb kötelmeiről is megfeledkezik, hányszor láthatjuk, hogy egyik vagy másik hölgy majdnem egészen könnyeké olvad valami regényhős- vagy hősnő tragikus sorsa miatt, míg a valóság nyomora mellett hideg közönnnyel halad el.

Azért kell a gyermeket zsenge korától kezdve arra szoktatni, hogy nem a képzelet szeszélyeit, hanem az ész és szív sugallatát kövesse, miveljük az észet, a szellemet, de ne hanyagoljuk el azért a szív és kedély művelődését sem, fölötte fonák nézet az, mely azt állítja, hogy érző ember boldog nem lehet, csak az, ki saját énjét mindenek fölé helyezi, ki nem érez részvétet, nem ismeri a szálnalmat — egy szóval, a ki érzéketlen, az boldog — pedig dehogy boldog! hiszen meg van fosztva az életnek legédesebb örömeitől, nem szeret senkit s így nem is élvezheti azt a legtisztább, legmagasabb örömet sem, melyet mások boldogítása nyújt!

És pedig épen a nő arra van hivatva, teremtvé, hogy szeretteinek boldogságában, megelégedéseiben, saját boldogságát keresse, ez az ő természetes hivatásához tartozik, melyet azonban csak akkor teljesítheti úgy a mint *kell*, ha mindenek előtt — saját indulatain, szenvedélyein, hajlamain ural-

kodni tud, arra pedig csak úgy lehet képes, ha nem csak szellemi, de szív- és kedélymíveltséggel is bír, és ha — észtanilag gondolkodni tanult; de épen ez a bökkenő! — a nőnevelésben vagy oktatásban roppant nagy hézagok tátongnak, s a míg azok be nem töltetnek, addig a nőnem nem tarthat lépést a férfinemmel a haladásban. Ezen hézagok egyike — s tán épen a legnagyobb — az észtan hiánya ama tömérdek — és fölös — tantárgyak sorában, melyekkel mai nap igyekeznek, a leányok agyának kamráit megtölteni.

Innen, egyedül innen származnak mindazon egyoldalú és részint egészen fonák nézletek és fogalmak a női természetet és szellemi tulajdonságait illetőleg. Némely, máskülönben igen tudományos, okos, helyes gondolkozású, józan férfiak annyira mentek már, hogy például azt állítják: a nő nem bír törvényes érzéssel, vagyis nem tudja megkülönböztetni az igazságot az igazságtalanságtól, pedig ez nem igaz, hanem úgylátszik, mert logikailag gondolkodni nem tud, mert az észtan — logika — ismeretlen tér előtt, ezért tapasztalhatjuk minden lépten-nyomon, hogy a nők folytonosan az igazság ellen vétének, nézzük például ott azt a hölgyet, ki eső után az ablakon kinéz az utcára, melynek mélyedéseiben mocskos pocsolyákba gyűlt össze az esővíz. A szomszéd fia a járda mellett áll s azzal mulatozik, hogy az arra menőket befecskendezze hosszú ostorával csapkodván a vizet. A hölgy boszankodva nézi e szép játékot. Végre az ő férje is arra jön, s midőn őt is

megfecskenkezi, hirtelen megfordul s jól megrázza a fiúnak füleit.

— Úgy kell neki! — gondolja magába az ablakon kinéző hölgy; — az a rossz kölyök már régen megérdemelte volna azt a büntetést. Nem is tudom, hogyan tűrhetik az emberek ezt a csintalanságot. Az én jó férjem tudja mit csinál, ő szereti a rendet s nem tűri az efféléket.

Ugyan ezen hölgy ismét kinéz az ablakon pár órával később. Az ő Pistikája, egy reménydús 8—9 éves kis ördögborda a ház előtt játszik; egy kis fafecskenkőt töltött meg a pocsolya vizével s az elmenők háta mögött észrevétlenül elsüti vízzel telt fegyverét. A mama egy párszor ugyan leszólt: «Pistikém, az nem illik, nem szabad senkit sem megfecskenkezni!» — de Pistike rá sem hederített, s a mama végre neveti drága csemetéje ravaszágát és színlelő tehetségét. Ha a megfecskenkezettek valamelyike gyanakodólag visszafordul, oly hirtelen rejti el a fecskendőt a háta mögé s olyan ostoba, ártatlan pofát vág, miszerint a mama szíve szinte repes örömében és bámultában. — Milyen furfangos eszű! — gondolja magába; — ez majd csak megtudja keresni egykor a kenyérre való vaját! — Ekkor éppen egy roszkedvű öreg úr ballag el mellette, s éppen hátratekint, midőn Pistike neki szegzi a fecskendőt s így az egész töltés, a mi hátának volt szánva — az arcát éri. Az öreg úr megharagszik, s a tetten kapott bűnös felé rohan s amúgy atyailag — pofon legyinti, a fiu eljti a fecskendőt s ordítva szaladt be a házba.

Mit cselekszik most az ablakon kinéző mama? Most is azt mondja magába: «Úgy kell neki! Az a rossz kölyök régen megérdemelte ezt a büntetést. Az az öreg úr derék egy ember, szereti a rendet s nem tűri az efféléket!» — Dehogy gondolja — dehogy mondja! — Mintha őt magát arczúl csapták volna, úgy ugrik el az ablaktól, kirohan a szobából a lépcső felé, hogy imádott Pistikéjét megölelje és megvigasztalja.

— Az a goromba ember! — sziszeg fogai közt, — egy gyermeket úgy megütni! Az a kis víz csak nem ölte meg azt a neveletlent — ilyen csekélység miatt úgy neki esni annak a szegény gyereknek! — Csak itthon lenne a férjem, utána kellene mennie annak a szemtelennek, s kérdőre vonná őt! — Ah itt vagy szegény kis fiam! Megbántott téged az a gonosz ember? Nem fáj? — Hála Istennek, hogy meg nem sértett! Maradj most nálam — az olyan míveletlen emberek nem értik a tréfát, jer, kedvesem! Adok neked szép képes könyvet!

Így cselekszenek a nők — kivéve a kiveendőket — és pedig nem csak míveletlen, tudatlan, hanem igen gyakran a míveltek is, kik az úgynevezett jó nevelésben részesültek, s a felületes észlelő aztán csak hamar kész ama ítélettel, hogy a nőnem nem bír igazságérzettel, s ezt hozzák föl egyik legfontosabb okául arra, hogy a nőemancipáció abszolút lehetetlenség, mert a nők nem valók semmiféle nemű jogtudományi munkára.

Pedig mindezen fonákságoknak, tévedéseknek,

igaztalanságoknak csak a hiányos nevelés és tanítás az oka, mely nem arra való, hogy a nő neme-
sebb érzelmeit fejleszteni, gyarapítani, a házi ne-
velés főleg — mert csak is az által lehet a szív és
kedély tulajdonságait fejleszteni; az, a mit közön-
ségesen nevelésnek neveznek — az tanítás, oktatás,
a szellemi tehetségeknek kiképezése, különféle
ismereteknek és ügyességeknek megszerzése.

A boldogságnak, a békés, megelégedett családi
életnek legnagyobb ellenségei a feleség és anya
kedély és szív hiányai, úgymint az önzés, az igaz-
talanság — mely az észszerű gondolkodás hiányá-
nak következménye — az érzélgés, mely rendesen
beteges idegességgel párosul. Pedig higgyék el
drága fiatal hölgyeim, *erős akarattal* mindezen
ellenségeket legyőzhetjük, csak arra szoktassuk
magunkat, hogy cselekedeteink indokait szigorún
megvizsgáljuk, s ha arra szoktatjuk magunkat,
hogy elvek — nem pedig pillanatnyi indulataink
szerint cselekszünk, akkor lassanként megtanulunk
indulataink, szeszélyeink, szenvedélyeink fölött
uralkodni, s a mint egyszer annyira jutottunk,
akkor eljutunk odáig is, hogy saját hibáinkat el-
ismerjük, s a ki annyira jutott, az nagyot haladt
a tökély felé vezető úton.

VII.

A koros hajadon.

«Koros hajadon!» — ezen jelnév hallatára hideg borzadály fut végig minden fiatal leány és minden nőtlen férfi hátán. S többnyire is metsző gúnynyal vagy szánalmas mosoly kíséretében szokták azt kimondani, pedig, elegenden vannak a tisztelt fiatal hölgyek és urak közt; kik még alig lépték át a gyermekkort, a serdülő ifjuságtól elválasztó határt — s ezek közt tán olyanok is találkoznak, kik lényük javát, egy korosabb hajadon nővérnek vagy nagynénének köszönhetik, ki önfeláldozó szeretettel örködött gyermekségük fölött a tán kora elhúnyt anya helyét pótolva. De nem csak az úgynevezett «erős nem» ifjai, hanem annak érett eszű — vagy korú; — akarom mondani — része is igen éles nyelvvel, s teli torokkal kárhóztatja azokat a szegény «vén leányokat» — pedig hát épen az agg legények járultak hozzá leginkább, hogy a koros hajadonok száma szaporodjék.

De hát tulajdonképen hogyan is képződnek vagy teremnek a vén leányok? — ezen kérdésre — látszólag — az lenne a logikai felelet: hát csak úgy, hogy nem kaptak férjet fiatal korukban, de ez csak «látszólag» helyes felelet. Mert ha szigorún vizsgáljuk a dolgot, akkor meggyőződünk róla, hogy 100 koros hajadon közül 93 bizonyára legalább egyszer vala olyan helyzetben, hogy férjhez mehetett volna, ezt már az a régi, nem épen finom, de annál találóbb népies közmondás is állítja: «minden zsák meglesi a foltját.»

A vén leányok, vagy szebben mondva: koros hajadonok, tehát nem *születnek* vén lányoknak, hiszen azt már Eva anyánk történetéből is tudjuk, kit az úr isten csupán csak Ádám kedvéért teremtette. Maga az alkotó tehát házas életre szánta a nőt, ez az ő igazi rendeltetése — az tagadhatlan tény, hiszen a nő legjobb tulajdonai, legnemesebb tehetségei és érzelmei csak is a házas életben érvényesülhetnek.

A virágnak is az a természetes rendeltetése, hogy *gyümölcsöse* váljék, hanem azért még sem lesz azzá minden egyes virág. Milyen nagy a gyümölcsfa a kicsi virághoz képest, mennyi ága, mennyi galya van annak, és mégis, ha minden virág gyümölcsöt hozna, nem lelne helyet a fán, egyik gátolná a másikat fejlődésében, s végre egyik sem lenne tökéletes, egyik sem érne meg. Tehát *kell* hogy meddő virág is legyen a fán, a termőnek előnyére és javára.

Bocsássák meg nekem ezt a hasonlítást, kedves,

koros hajadon hölgyeim, ez korántsem sértő, s ha annak tekintenők is, majd meglátják, milyen fényes elégtételt adok önöknek érte!

Azt a feltevést, hogy egyik vagy másik leány azért maradt koros hajadonnak, mert férjhez menni *nem akart*, természetesen el kell ejtenünk, tekintetbe véve a világ urainak mindent legyőző ellenállhatlanságát, miről senki annyira meggyőződve nincsen, mint épen — magok a férfiak, az ő fölfogásuk szerint saját «szabad akarat»-ból egyetlen egy leány sem marad pártában.

Ha az áll, hogy a legmagasztosabb nőiség nyilvánulása a szerelem és a házas élet utáni vágy — hiszen az előbbi a nő igazi eleme, — akkor persze az urak fölfogása némi jogosultsággal bír, de csak korlátolt mérvben, mert a «szabad akarat», melyről annyit beszélnek s melylyel olyan nagyra vannak, a legtöbb esetben a körülmények és viszonyok eredménye, melyek előtt gyakran, és pedig a legnemesebb indokok folytán az embernek meg kell hajolnia.

Mennyi áldozatkészség és szenvedés képesség rejlik a női természetben, azt felfogni aligha képes a férfi, pedig azért nem, mert a legnehezebb áldozatokat némán — láthatlanul hozza. A gyenge nő, kinek életmottója oly gyakran csak e három szóból áll: «amare e soffrire» — szeretni és szenvedni — hatalmas lemondási erővel bír.

Hány nőnek boldogsága, mennyi tiszta szerelem, mennyi szép, a házi és családi élet számára alkotott tehetség szenved hajótörést ama gonosz,

hitvány, s mégis oly hatalmas sziklán, melynek a neve: «pénz!» Mert hiába, az ember ugyan nem él csupán csak kenyérből, de ép oly kevésbé élhet csupán csak szerelemből, s ha még oly igénytelen s a legkeményebb nélkülözésre készen legyen is. Ama kis leányféle illúzió: «egy kunyhót és az ő szívét» — épen nem egyéb illúziónál, mely köd gyanánt eloszlik a gond és szükség első fuvalmától, a mi korunk nem az idealizmus, hanem a realizmus kora, s a nyomor, a szegénység nem egyezik meg a jelen nemzedéknek, a boldog házasságról való fogalmaival.

De azért ne kárhoztassuk azt a leányt sem, ki magasabb ideáljaihoz híú maradt s nem akart meghajolni a viszonyok hatalma előtt, azt nem tudja senki, milyen szívfájdalmakon ment keresztül, hány éjjelt virrasztott át nehéz küzdelmek közt, mennyi forró könyvet hullatott, s még sem akart első szerelméről lemondani, hogy szíve oltárára egy magasztos szent istenkép helyébe hitvány cserépbálványt emeljen, s inkább lerakja e szent kép oltárának zsámolyára szépségét, ifjúságát, boldogságát, reményeit, mintsem hogy csupán észokoknak engedve egy nem szeretett férfinak nejjévé legyen.

S ilyen módon lesz nem egy szép leányból — koros hajadon. Önkényt ugyan és mégis — kénytelen, a viszonyok és körülmények által kénytelenítette. De hát szabad őt azért kinevetni, megvetni, megérdemli-e, hogy azért könnyelmű, gonosz nyelvek gúnytárgyává legyen? Szégyen-e a sze-

rencsétlenség, s gyalázat-e az, ha egy leány pár-
tában marad?

De van még más ok is, mely a koros hajado-
nok számát évről-évre szaporítja: az a meggondo-
latlan, könnyelmű játék, melyet a férfiak a fiatal
leányszívekkel űznek s melyből — a legszélőbb,
legrosszabb következményeiben az a bűn fejlődik,
melynek legszomorúbb alakja szégyent, gyalázatot
hoz az áldozat fejére, mert csak is a tapasztalat-
lanság és ártatlanság esik áldozatul a szerelemnek
— vagyis inkább a szenvedélynek. A férfiak —
még legjobbjait sem kivéve — mindig készek sze-
relmi frigyét kötni minden komoly szándok nél-
kül, s a milyen könnyelműen megkötötték, épen
olyan könnyen föl is oldják — mit törődnek ők
azzal, ha a nő szíve, ki szavuknak hitelt adott,
eltiportatik, jó hírneve beszennyeztetik, jövője
megsemmisítettetik — hiszen csak ő szenved egye-
dül azért, mert a férfi becsületében bízott, csak ő
bűnhődik egyedül a közös bűnért — míg a hitszegő
áruló magasra emelt fővel jár büntetés és megfeddés
nélkül, sőt tán még kérkedik, dicsekszik diadalával.

Lehet-e aztán csodálni, ha egy ilyen csúfúl
kijátszott, megcsalt szív a búbánat tüzeiben meg-
acézólosodik, ha boszút forral, s a kölesönt kama-
tostól visszafizetni kíván? — Mily gyakran tör-
ténik, hogy egy ilyen tapasztalat, egy ilyen csa-
lódás örökre kiirtja a bizalmat a leány lelkéből s
annyira kijózanítja őt ifjúkori ábrándjaiból, hogy
többé soha nem ajándékozza szívét — habár sok
esetben kezét — egy férfinak?

Nem lehet itt mind azon okokat elősorolni, melyekből egyik vagy másik leány hajadon maradt, mert ezen okok közé tartoznak különféle testi fogyatkozások és betegségek is. Hanem annyit merek állítani, hogy azoknak száma igen csekély, kik tisztán, saját szabad akaratukból magokra veszik a *koros hajadon* címét; s fájdalom! tán épen e kevés közt találkoznak legtöbben, kiket a természet egy férj, egy család boldogítására alkotott, kiket gazdagon megáldott szívvel, szellemmel, tehetségekkel — pedig azoknak szíve is vágyott a szerelemre, a boldogságra — hiszen a szerelem azon piros szál, mely a nő életén keresztül vonul.

A ki egyedül vergődik keresztül az életen; kíméltelen surlódásoknak van kitéve, s az által rideggé, és szintén kímélytelenné válhatik; de azért mégis csak inkább vak előítélet az, mely a koros hajadonokat olyan szörnyetegeknek festi; mert az agglegények egy hajszálnyival sem különbek, azok közt is épen olyan rideg, szűkkeblű, különöz, nevetséges sajátságokkal bíró egyéniségek vannak, mint az aggleányok közt, és vannak szintén jólelkű, áldozatkész, kedves agglegények is; s végre — állíthatja-e valaki azt, hogy a férjezett nők mind hibátlanok, szeretetreméltók, hogy azok nem pletykáznak, nem rágalmaznak, nem teszik magokat nevetségessé túlságos hiúságuk által? A koros hajadonokat azzal vádolják, hogy mindig fiatalok akarnak lenni, versenyeznek, vetélykednek a fiatal leányokkal, irigylik a szépsé-

get, a fiatalságot tőlök — de hát *csak* a koros hajadonok teszik azt? — dehogy! dehogy! — megteszik azt mások is, csakhogý azokat nem róják meg érte annyira, mint azokat a szegény, védtelen vén leányokat, és hogy mindezen vádaknak, gúnynak, kitéve ne legyenek, a leányok inkább férjhez mennek, bár milyen körülmények közt is, nem bírnak elég bátorsággal, hogy az előítélettel szembe szálljanak, inkább egy egész élet tartamára kiterjedő boldogtalanságot vállalnak magokra egy nem szeretett férj oldala mellett. Bizony nagy a teher, melyet ezen szegény koros hajadonok gyenge vállaira raknak, s néha fáj a szíve az embernek, ha látja, milyen gonosz arabeszkokkal foglalják körül egy «koros hajadon» képét.

Azt korántsem tagadjuk, hogy mindazon gonosz, szívtelen állításokban jó adag keserű igazság is rejlik. A kinek nincsen kiért élnie, kiről gondoskodnia, az igen könnyen önzővé lesz — de azért nem kell épen koros hajadonnak lennie — a ki nem tanulta meg magát másokhoz alkalmazni, a ki nem símul a családi körhez, könnyen leend szeszélyessé, csodálatos, zsémbes, egyoldalú, főleg ha korlátolt eszű — s ha a nőnek nincsen alkalma, hogy eszes, mívelt férfiakkal társaloghasson, rendszeren felületes, kicsinyes lesz; nézletei, fogalmai fölötte szűk körbe szorulnak, s fájdalmas tapasztalatok, szívbeli csalódások bizonyára elkészerítik a kedélyt, s ha még hozzá az ilyen koros hajadonnak valami komoly foglalkozása, hivatalos kötelmei nincsenek, ha gond nélkül élhet, bizony

akkor igen könnyen válhatik mind azzá, a mivel a koros hajadonokat vádolni, szokássá vált.

Én azonban azt merem állítani, hogy az a koros hajadon, ki félszég, gonosz, nevetséges, nem szeretetre méltó — akkor sem lenne más, ha férjhez ment volna; avagy valamennyi férjezett nő derék, szeretetre méltó, kedves, életrevaló gazdasszony, feleség és anya? . . .

Higyjék el szép fiatal hölgyeim, sokkal jobb koros hajadonnak maradni mint boldogtalan aszszonynak lenni; s higyjék el azt is, hogy a koros hajadonok csak akkor nevetségesek, ha éltüknek semmi czélja, semmi föladata nincs, igaz, hogy a nő természetes hivatása azt kívánja, hogy feleség és anya legyen, de — mint már az előbbeni fejezetekben kimerítőleg előadtuk; minden embernek — e szerint minden nőnek is — egyéni és általános hivatása van, az egyéni hivatást csak úgy teljesítheti ha férjhez megy, az általános hivatást pedig teljesítheti akkor is — tán még tökéletesebben — ha hajadon maradt.

Tehát nagy súlyt kellene arra fektetni a leányok nevelésénél, hogy azon esetre, ha a sors tőlök, a saját családi körben való működést megtagadja, ne maradjanak minden tartós és komoly kötelem nélkül, ezért a szülék legfontosabb kötelmeinek egyike az, hogy leányaik természeti tehetségeit fejleszszék és gondosan észleljék, vajjon melyikre kell legnagyobb gondot fordítani, melyiket kell annyira művelni és kiképeztetni, hogy egykor, ha a viszonyok úgy hozzák magukkal, nem csak kel-

lemez foglalkozásul, de kenyérkeresetül is szolgálhasson, ha a korosabb leány képes lesz saját munkája után megélni, akkor megszűnt a rokonoknak terhére lenni, akkor magától eloszlik azon előítéletek sötét serege, mely a koros hajadon lépteit követi és életét elkészeríti.

A munka, a hivatásbeli kötelmek teljesítése megóvja őt attól, hogy a fiatalság előtt nevetségessé váljék. Ha ő maga megelégedett, akkor igyekezni fog másokat is azzá tenni. De hát lehet-e valaki megelégedett, ha a sors éppen azt megtagadta tőle, a mi az élet koronája: a családi boldogságot?

Kedves fiatal hölgyeim! igaz — szent igaz az, hogy a családi boldogság oly drága kincs, melynek értékét ki sem lehet mondani, ez az élet javainak legmagasabbja, legédesebbje — korona az — de — nagyon is gyakran vagy arany korona, mely néha annyira nyomja az ember fejét, hogy egészen belekábúl — vagy rózsa korona, melynek tövisei homlokát véresre sebzik. A ki ezen boldogság üdvét soha nem élvezte, az nem is érezheti oly fájdalmasan annak hiányát. A boldogság nagyon relatív dolog, s igen kevés ember van, aki annak teljes, világos tudatával bírna, hogy boldog; az emberi természet tökéletlenségének legnagyobb bizonyítéka az, hogy a zavartalan boldogságot nem tudja becsülni és csak akkor ébred annak tudatára, milyen boldog volt — ha e drága kincset a sors kegyetlen keze apránként szívéből kitépi — ha visszaszerezhetlenül elvesztette.

Egy igen jeles német író azt mondja «Egy

józan eszű családanya gondolatai» című művének a boldogságról szóló fejezetében :

«Ennek az embernek szerencséje van» — ezt gyakran lehet hallani, de annál ritkábban mondják : ez az ember *boldog*, s még ritkábban a mindennapi élet nyugodt rendes menetében — mondja vagy állítja azt valaki saját magáról hogy «Boldog vagyok.»

Es mégis — én, az egyszerű, józan gondolkodású családanya, bátorkodom e merész szót ki mondani és ha kedves olvasóim majd megtudják, hogyan értem én azt, akkor belátják, hogy az nem is hangzik oly szerfelett elbizakodottan.

Még nem találkoztam olyan emberrel teljes életben, a kivel cserélni kívántam volna; tehát *kell*, hogy olyan boldog legyek, a milyen boldog halandó ember lehet földi létünk viszonyai és körülményei közt. Tán azt hiszik, hogy valami óriási összeget nyertem, avagy hogy fiatal menyecske vagyok, ki a mézes heteket élvezi? Pedig nem úgy van! Sőt még a leggyakoribb neme a földi boldogságnak : az ilyen célok után való törekvés sem az én osztályrészem; én nem vágyom semmi boldogság után, nem is keresem azt, mert már erősen, biztosan tartom a kezemben, s mindig is tartottam mióta gondolok.

Ez az én «boldogságom,» melynek gazdagságából olyan örömet juttatnék egy-egy adagot valamennyi elégedetlennek; — nem véletlen ajánlók a sorsnak, nem a külső körülmények előnyös lánczolata, ez egyszerű tulajdonság és pedig a

nevelés által nyert, megtanult tulajdonság, mely épen olyan szilárdul tapadt a lelkemhez, mint például az igazságszeretet, avagy bármely lelkünkbe oltott tulajdonság. Edes anyám zsenge koromtól fogva arra szoktatott, hogy boldog legyek — és azért vagyok az.

Elég olyan napja volt életemnek, melyek halálos bűt hoztak a fejemre, mások meg tökéletesen ügyefogyottnak találtak, nem tudtam se ki — se be, de boldogtalan nem voltam soha, s majdnem azt hiszem, épen olyan könnyen juthatnék arra, hogy hazudjak vagy lopjak, minthogy boldogtalanak érezzem magam.

Csak egy évtizeddel ezelőtt; nem is nagy mesterség volt az rám nézve, az ég mindennel megáldott, a mire a nőnek szüksége van, hogy «boldognak» nevezzék. Mély fájdalommal gondolok azon karácsony estére, melyen férjem egy kitűnő irodalmi munkával lepett meg s én, kíváncsian felnyitám és épen ezen a versen akadtak meg szemeim:

«Az élet javát ha bírod,
Ne kívánd a csekélyt,
Sugárzó nap ha világít,
Minek a lámpafény?»

A karácsonyi gyertyák fényénél mutattam férjemnek é verset, s ő megindultan, halkkal mondá:

— Igen, mire való nekünk a kis gyertyák fénye? Igaza van a költőnek, istenkáromlás lenne gyertyát is kívánni, ha már a napot birjuk.

Oh pedig mi csakugyan birtuk azt a napot!

Egy viruló, jó erkölcsű gyermekcsereg a karácsonyfa alatt s fölöttünk szerény, de saját kedélyes házunk erős födele és künn: rétek, mezők, lábas jószág, Isten áldása mindenfelé, keblünkben pedig hű szeretet honolt, mely gyémánt lánggal csatolt egymáshoz; bizony-bizony nekünk nem volt szükségünk ama hitvány gyertyákra, melyeknek fényezés, kényelem, mulatságok, nagyvilági élvezek a neve — nem volt szükségünk rájuk, melyek egyedül világosságot kölcsönöznek némely háznak, s melyben ezek nélkül egészen sötét lenne.

Tíz év mult el azóta, ezeknek folytán a sors megkérdelhetlen keze apránként elszedte tőlem legnagyobb részét annak, amit akkor «boldogságomnak» neveztem. Hű élettársam a sirban nyugszik; kedves házunk idegen kezekben van, s a gyermekek, kik födele alatt születtek és növekedtek, szét vannak szórva a világban, egyedül maradtam a legkisebbel, sok gond, sok nélkülözés és bú, sok meghiusult remény jelöli életpályámat ezen utolsó években.

De — milyen csodálatos! Ugyanaz a nap világítja meg most is utamat; fényét nem oltották ki azok a felhők és viharok, melyek előtte elvonultak, s még most sem tudok olyan embert a világon, kivel cserélni szeretnék, még most is annyi van amiért hálát adok az égnek minden nap, minden órában, s így lassanként arra a meggyőződésre jutottam, hogy igazi saját boldogságom mégsem az volt a mit elvesztettem, ámbár drágább volt nekem az életemnél.

Ez a «boldogság» valami olyan, a mit egyáltalában nem is lehet elveszíteni, az nem külső, hanem kedélyünknek egy tulajdonsága, melyet egy mindnyájunkkal velünk született hajlamból nagyra lehet nevelni, tudniillik a jókedvre és derűtségre való hajlamból, mely nélkül aligha születik valaki.

A boldogságnak főkelléke — ezt már olyan sokszor mondták, de azért mégis ismételjük, mert igaz — a megalégedés. Édes anyánk odahaza nagyon jól tudta, hogyan kell a megalégedést a gyermekekben nagyra nevelni. Ő megvetette azt az ócsó szert, melyet az irigység ellen használnak s mely abból áll, hogy mások előnyeit és jó tulajdonságait ócsárolják. Sőt ellenben inkább figyelmeztetett minket az ilyen előnyökre, például így szólt:

«Nézz csak unokanővéred milyen ügyesen dobja az abrincot!» — avagy: «Lám milyen csinos babája van annak a kis leánynak!» — Így tanultunk mások birtokán vagy előnyeink örvendeni minden egyéb utógondolat nélkül.

Ha tán valamelyikünk azt a megjegyzést tette: «De az én babám nem olyan szép.» — akkor a mama egész nyugodtan felelé: «Annak a leánynak a szülei bizonyára gazdagabbak mint mi,» s aztán hozzá tette: «Nemde, milyen jó az, hogy annyi gazdag ember van? Annyi szépet lehet nálok látni s mindennap örvendhet annak az ember a nélkül, hogy pénzébe kerülne. A szegények is sokat keresnek, ha a gazdagok drága hőlmikat készíttetnek általok»

S így egész észrevétlenül emlékeztetett minket azon szegényekre, kik még sokkal kevesebbel bírnak mint mi és e társalgásnak eredménye bizonyára öntudatlan hálaérzet lőn *azért*, a mi nekünk jutott a jóból, s ha valamely éték nem ízlett, jó anyánk mintegy véletlenül beszélt a nagy éhségről, mely a világnak valamely zugában uralkodik, hol az emberek fűrészporból és agyagból kenyeret sütnék és fűvet esznek. Milyen pompásnak tűnt föl nekünk aztán az előbb megvetett éték!

Panaszokat egyáltalában nem lehetett hallani a mi házunkban. Soha sem hallottuk szüleinktől s ép oly kevésbé volt szabad, hogy mi panaszkodjunk; mert a mi elviselni való volt, azt csendesen, türelemmel, bátorsággal viseltük közösen, a nélkül hogy sokat beszélnének róla. De a hol a legkisebb okot leltük az öröme, azt mohón felkaptuk s fenéig kimerítettük. A legkisebb virág sem maradt észrevétlenül utunk mellett.

Ez azon iskola, az a kedves anyai iskola, a hol én azt a mesterséget tanultam, hogy legyen az ember boldog és megint csak azt mondom: a boldogság első feltétele — a megelégedés. De ezen alapfeltétel fokozható is legyen annyira, hogy benső, örömteljes hálaérzetté váljon, hogy örömmel hálát adjunk mindazon szépért, a mi minket környez. Nem is szeretnék élni, ha soha nem éreztem volna magam arra késztetve, hogy azt mondjam: «Hála Istennek!» — A boldogságnak ezen második feltételét, a háladatosságot, már igen fiatal korunkban tanultuk.

Kedves anyánk minden este lépett ágyainkhoz, hogy velünk imádkozzék és mindent ezzel kezdé:

«Köszönöm, jó Istenem!»

S ezen bevezetéshez aztán az egész napnak örömeit és bajait tudta csatolni. Hálát adtunk Istennek a napfényért, a termékenyítő esőért, hálát adtunk neki egészségünk fentartásáért, vagy ha betegek voltunk, a legkisebb javulásért; hálát adtunk a napnak minden derült órájáért és hálát adtunk azért, hogy a borús órákban segített rajtunk — hála volt mindig, a mi további áldásáért való kérelmünket megelőzte, s így szunnyadtunk el minden este a hálás megelégedésnek teljes érzetével. Annyi bizonyos, hogy az élet sokat változtatott naiv gyermek hitemen, hanem egy mégis megmaradt nekem, az a benső: «Köszönöm neked Istenem!»

Ime, itt van hát kettő ama szilárd alapkövek közül, melyeken boldogságom épült: megelégedés és háladatosság. A harmadik, az a meleg, benső *emberszeretet*, az már magától is csatlakozik hozzájuk, mert a ki bensejében igazán megelégedett és háladatos, az nem tarthatja meg magának ezen boldogságot, hanem annyi embert szeretne benne részesíteni, a mennyit csak elérhet. Minden elégedetlen úgy tűnik föl neki, mint a világrend harmóniájának megzavarója, s nincs nyugta a mig ezen harmóniátlan hangnak helyreigazítását meg nem kísérti, s igyekszik, a mennyire erejétől kitelik, örömet és boldogságot maga körül terjeszteni.

A hány ember él a világon, annyi alakú tán

az is, a mit az emberek «boldogságuknak» neveznek. Az egyiknek boldogsága nagyravágyásának kielégítése, a másíknak érzéki élvezet, a harmadik a tudományban leli boldogságát. Igazság szerint mindegyik csak a *magá* boldogságáról szólhat; s azért én is csak annyit mondhatok: *az én* boldogságom megelégedésből, háladatosságból, emberszeretetből áll, azon boldogság az, melyről a költő mondja:

«Szél, felhő, fürgeteg vihar
Mint földi harc úgy tova száll
Egy fényes csillag áll fölötte,
A benső nyugalom és béke!»

Úgy van, kedves hölgyeim! A benső békeség! a ki azzal bír, az soha sem lehet annyira boldogtalan, hogy kétségbeesék, pedig azt a benső békeséget megszerezheti magának minden ember ha erős akarattal bír, ha józanúl gondolkodni tud.

Én a fentebb idézett czikk írójának nézleteit ugyan nem osztom épen egészen föltétlenül, vagyis nem találom egészen helyesnek a boldogságról való fogalmát, az én érzelmem szerint a boldogság nem egy az elégedettséggel és benső békeséggel, mert ha én azt elvesztem, ami boldogságomat képezte, akkor vigaszt, erőt ugyan nyujthat a benső békeség az elégedettség és megadás, de kárpótlást nem! Ezt saját tapasztalásomból tudom. Én is bírtam a boldogság teljes napfényét — a sors csapásai nem törték meg erőmet, bátran kiálltam a síkra, erőm nem lankadt el a lételért való, néha nagyon is nehéz küzdelmében — a mig azok velem voltak,

a kikért örömet oda adtam volna véretem, életem — de midőn a halál kegyetlen keze elszakítá tőlem azokat, kiknek mosolya boldogságom verőfénye volt — akkor — — erőm nem tört meg — folytattam a küzdelmet — hiszeñ a világ nem változott meg — csakhogy fényes, sugárzó napja eltűnt az egéről.

De hogyan szerezhethjük meg hát azt a benső nyugalmat és megelegetést, mely vigaszúl, támaszúl szolgál az élet legsötétebb óráiban? — Azt bizony csak úgy szerezhethjük meg, kedves fiatal hölgyeim, ha mindenek fölött komolyan, józanul gondolkodni tanulunk, akkor képesek leszünk vágyainkon, hajlamainkon, szenvedélyeinken uralkodni és akkor már igen közel állunk a boldogsághoz, már a mennyire az ember tökéletlenségénél fogva boldog lehet az életben.

A benső békét úgy szerezzük meg magunknak, ha megkérelhetlen szigorral követeljük — *sáját magunktól* az elvállalt kötelességek pontos teljesítését, mert az a tudat, hogy kötelmeinket mindig és mindenben hiven teljesítettük, az egyedüli vigasz melytől meg nem foszthat semmi hatalom.

S mennyivel könnyebbek azok a kötelmek, melyeket például egy hajadonnak teljesíteni kell, a férjes nő, az anya kötelmeinél! A hajadon, bár milyen életpályát választott, csak az általános emberi hivatással járó kötelmeket vállalta magára, melyek nem oly életbe vágók, mint a családanya kötelmei, melyeknek helyes, pontos, vagy hiányos, hanyag teljesítésétől a család boldogsága, egész-

sége, sőt élete függ, a veszteség, mely a hajadont érheti, főleg ha már túl van az ifjuság korán, megsztintén nem lehet annyira fájdalmas és pótolhatlan mint például az, mely egy anyát érheti — a ki nem állt egy szeretett gyermek koporsója mellett — az nem ismeri a legkeserűbb, legszívszaggatóbb fájdalmat! — erre ugyan azt lehetne mondani: — az a nő, a ki nem állt ujonszülöttje bölcsője mellett, nem ismeri a legédesebb, legüdvözítőbb örömet — úgy van; de sokkal könnyebb egy nem ismert örömet nélkülözni, mint a legkeservesebb fájdalmat elviselni, nincs annál fájóbb érzet, mint az elmúlt és vissza nem szerezhető boldogság emléke.

Az emberi s főleg a női szív szeretni vágy, de hát nem nyilik elég tér a szeretet gyakorlására a hajadon előtt is? — Kivált ha már azon érettebb korba lépett, midőn belátni és fölfogni képes, hogy a szerelem épen nem az amit az ifju leány ábrándos szive, élénk képzelete értett ezen szó alatt, hogy a boldogság, melyet nyujt, nem egyéb bódító mánornál; nem tagadjuk azonban, hogy e mánor édes, üdvözítő érzet, de azért mégis csak mánor, melyből előbb-utóbb kijózanodik az ember, s jaj annak, a ki józan fővel, undorral — irtó-zattal, vagy elég ha csak közönnyel is elfordulni kénytelen azon tárgytól, kiben a szenvedély mánora ábrándjainak eszményképét látta!

Az ily csalódás természetesen a hajadont is érheti, csakhogy az nem rombolja szét életboldogságát, ha még nem kötik össze a házasság, a csa-

ládi élet kötelékei szerelmének méltatlan tárgyával, akkor is fáj, még pedig nagyon fáj a csalódás, de a seb nem oly mély, hogy a szív elvérzik miatta, az idő behegeszti azt, s habár hideg tél borúl a szívnek viruló tavaszára, az még sem tart örökké, hiszen a természetben mindenütt tavasz követi a telet, habár még olyan erős, zord és dermedtő legyen az, eljön mégis a kikelet, a verőfény lassanként felolvasztja a jégkéregget, a virágok újra fölébrednek téli álmukból, hajtanak és nyílnak és ismét zöldül az erdő s a dalos madarak is visszajönnek.

Ez a természetes menete az életnek, az az örökké való szerelem, az epedés és sopánkodás, mely az életet elkiseríti, beteges kedélyállapot, érzélgős túlzása a természetes érzelemnek, az igaz, hogy arra rendkívül erős akarat, edzett szilárd jellem kell, ha azt akarjuk, hogy a szívnek vonzalmi tökéletesen a józan emberek uralma alá helyezve legyenek, olyat a tapasztalat és emberismeret nélküli ifjúságtól követelni absurdum volna, s ha egyszer annyira jut az összes emberiség — pedig a jelenkor azon irányban halad — akkor végképen megfosztatik az élet attól a kevés költőiségtől és eszményiségtől is, a mivel még bir.

Hanem azt igenis követelhetjük az ifjúságtól is, hogy képes legyen *józanul gondolkodni*, itt ismét arra a számtalanszor érintett themára kell visszatérnünk: a nevelésre. Az anya feladataihoz tartozik az is, hogy leányát nemcsak a piperézés, a fényüzés, a társadalmi élet kellemei és kellékei meg

ügyességei terén oktassa, tanítsa, hanem — a mi szintén *fölötte fontos*, világosítsa őt föl az érzelme-
ket illetőleg is; a szülék többnyire gondosan óvják
leányaikat még a «szerelem» szónak hallásától is,
a helyett, hogy egész elfogulatlanúl tárgyalnák azt
velők, s ezen titokzatos *valami* megismertetését az-
tán rendesen valami hivatlan oktató vállalja ma-
gára, ki természetesen olyan módon adja elő ezen
érdekes tantárgyat, amint az *ő érdeke* kívánja.

Ha az ifjuságnak helyes fogalmai lennének a
szerelemről, bizonyára nem történne annyi öngyil-
kosság és más egyéb még a halálnál is szomorúbb
dolog; ha a mi zavart korunkban egy alig a gyer-
mekkorból kilépett leányka valamely fiatal em-
berbe szerelmes, kitől tán egyebet sem tud, csak
azt hogy — beszél, bókol és a bálban nem jelenik
meg frakk, lak és claque nélkül, s ha ezen fiatal
ember — ki tán szintén még nem rázta le az is-
kola porát — minden rossz szándok nélkül, a kö-
rülmények által késztetve, búcsút vesz «imádozt-
jától» természetesen a szülék háta mögött — akkor
kész a baj — akkor előveszik a kénes gyufát, tört,
revolvért — vagy a hol elég nagy víz van, — an-
nak habjaiban keresmek enyhülést a *rettenetes* fáj-
dalomban! — mert hiszen úgy olvasták az őt kraj-
czáros regénytárban és más olyanféle erkölcsrontó,
hitvány olvasmányokban, melyek buján tenyész-
nek mérges gyom- és gombaként az irodalom te-
rének söpredék-dombjain.

Az ilyen fonákságoktól és túlzásoktól legjob-
ban megóvja az embert a munka, a komoly fog-

lalkozás, de ne legyen ez csupán a kezeknek és szemnek foglalkozása, hanem *szellemi* is, a kézi munka mellett roppant nagy tere van a képzelet szabad játéknak, s ha ez a képzelet alá nem rendeltetik az ész józan kormányának, akkor igen könnyen tévútra tér s magával ragadja az összes érzelmeket, végig nyargal hegyen-völgyön, míg végre szárnyai ellankadnak s legmagasabb röptéből egyszerre lezuhan valami bűzös posványba vagy sziklás mélységbe.

Boldog az a nő, ki szíve tisztaságát, lelki méltóságát teljesen megőrizte, az nem fog nevetségessé válni akkor sem, ha «koros hajadon» lesz belőle, — csendesen lebeg az életen keresztül, mint áldást hozó angyal, az a boldogság ugyan megtagadtatott tőle, hogy *egynek mindene* lehessen, de a helyett osztályrészt jutott neki az a szép hivatás, hogy *soknak* áldást hozzon, s így ki van egyenlítve a mi megrövidítésnek, igaztalanságnak látszik.

Én magam is ismertem egy ilyen «koros hajadont,» ki valóban áldása volt a háznak, fivére családjánál élt, s ámbár nem birt vagyonnal, soha sem jutott senkinek eszébe őt tehernek tekinteni, kora reggeltől késő estig dolgozott, működött, zajtalanul, csendesen s a családnak valamennyi tagjai szerették és becsülték mint jó szellemét a háznak, ki mindenütt ott volt a hol épen szükség valára: a betegágy mellett, az ujonszülött bölcsőjénél, a gyermekek tanszobájában, a kertben, a konyhában, éléskamrában, pinczében; szívesen segített minden munkában, szép szóval inté a gyermeke-

ket, cselédeket, önzetlen szivélyességgel, mindig kész volt valakinek szolgálatot tenni, mindenki kéréstanácsát kisebb-nagyobb bajokban, s ő adhattott is tanácsot, mert minden szabad perczét ismereteinek gyarapítására fordította, ő folyton tanult és tanulmányozott s milyen gazdag forrása a szellemi élvezeteknek nyílt meg előtte, például a természettudományok tanulmányozása által, s minthogy folyton haladott, a kor szellemével gondolkodásának köre kitágult, nézletei nem avultak el, kedélye nem vesztette el üdeségét, rugékonyságát, s minthogy helyes tapintattal mindent kerülni tudott a mi korához nem illő, a nélkül hogy túlzásba esnék, így nem is jutott eszébe senkinek őt azért kinevetni vagy kigúnyolni, hogy hajadon; szíve olyan melegen dobogott, s oly őszinte részvétellel viseltetett a család kisebb-nagyobb ügyei, anyagi és szellemi érdekei iránt; s minthogy szellemi műveltséggel, ismeretekkel és helyes világnézletekkel birt, örömet társalogtak vele a férfiak is, sőt a fiatalok is szívesen fogadták körükbe, mert nem rontotta el a multságukat s helyes, élczes, és humoros megjegyzések által felderíté a társaságot.

Hát még karácsony előtt, vagy a szülék születés- és névnapjuk táján, akkor volt ám csak dolga a jó nénikének! Mindenki kéri tanácsát, segélyét, mert hiszen ő olyan helyesen tud választani, olyan finom, valóban művészetileg képezett ízléssel bír.

S minthogy most épen karácsonyi és névnap ajándékokról szólunk, beszéljünk kissé bővebben ezen tárgyról, mert az ajándékokkal is úgy van-

nak az emberek, mint igen sok mással, ha megdélés nélkül cselekszenek, akkor igen gyakran öröm helyett kellemetlenséget szereznek az illetőknek.

«Mit is adjak karácsonyra férjemnek, fivéremnek, atyámnak, fiamnak, jegyesemnek?» — ez a kérdés foglalkoztatja az ajándékok idejében majdnem minden asszonyt és leányt különféle változatokban; mert a család női részét könnyebben lehet kielégíteni — de a férfiak! Oh a férfiaknak való ajándékok, azok olyan költségesek, olyan fáradságos a készítése és — olyan ritkán — használhatók! Mindezen reggeli czipők, papucskok, óratartók, vadász- és dohányzó-szerek, melyeknek készítésével gyöngéd női kezek hetekig foglalkoztak és melyek többnyire szemrontó munkába is kerülnek, vajjon megfelelnek-e azok a célnak s nem lehet-e olcsóbbat és czélszerűbbet a boltban venni.

Erre ugyan azt lehetne felelni: «Az ajándékozás öröme mindent jóvá tesz, az elfogadónak kellemes meglepetése, szivélyes köszönete, gazdag jutalom a fáradságért és gondért.»

De hát ha épen ezen szép jutalom, melyre annyira számítottak — hiányzik? Ha a kellemes meglepetés helyett, az udvarias vőlegény szemében csodálkozó kérdés lappang, s miután végre akarva, nem akarva megdicséri a kapott ajándékot, szerényen kérdi, mire való az tulajdonkép, aminek neki annyira örvendenie *kell*? Hát ha azt a komplikált szép ajándékot — hálósipkának nézte s most bámulva értesül, hogy az vadászatra való — ivóserleg!

Ez bizonyára keserű csalódás, melynek a meg-gondolás és megfontolás nélkül ajándékozók igen gyakran ki vannak téve.

De nemcsak az ajándok választásával van az így, hanem a meglepetésekkel is.

Legyünk csak egyszer tisztában az iránt, hogy mi is tulajdonkép az a meglepetés? Már a neve is kimondja: egy *hirtelen* támadt ötlete a pillanatnak.

De ha egy családapa már hetekig, midőn hazajön, mindig megzavarodást, titkolózást és rejtő-zést lát és ha tán még pénzt is kértek tőle, hogy a neki szánt ajándékot elkészíthessék, vagy ha utó-lagosan a számlát ki kell fizetnie, hogy is lehet ilyen esetben «meglepetés»-ről beszélni?

Nem jut-e akkor eszünkbe akaratlanul is a ki-sebb gyermekek naiv kérelme «Nemde, mamács-kám, te ezt megint el fogod feledni?»

És a mama komoly arcczal igéri meg bánkódó kedvenczének, hogy időnek előtte megpillantott titkát ismét elfeledi és ha az a nap vagy ünnepély megjön, melyre szánva volt, akkor tökéletesen meglepeti magát ama kézi munka, vagy rajz által, melyet megint elfeledte volt.

Hasonló gyerekes komédiázást kívánjunk-e úgy is elég bajjal és gonddal küzdő férjeink — szüleink — s egyáltalában felnőtt rokonainktól? Nem sokkal kellemesebb-e mind a két részre nézve, ha a közeli rokonok, a családtagok egyszerűen megkérdezik egymástól: «Mit kívánsz magadnak? Mivel szerzek neked örömet?»

Hiszen nem kell azt épen olyan otromba mó-

don tenni, mintha valaki ajtóstól beleesik a házba. Van annak elég útja és módja, hogy az illetőnek kívánságát kikutassuk, kipuhatoljuk, kilessük, s ez már magában véve kedves élvezetet nyújt. És ha aztán szerencsésen kilestük s olyan tárgyat választottunk, mely kívánságát valóban is kielégíti, mely a czélnak megfelel — úgy hiszem; a mi ilyenkor tán minden elővigyázat daczára, a meglepetésből hiányzik, az gazdagon pótoltatik az illetőnek őszinte, igaz öröme által. S mennyi fonákságot lehet így kikerülni!

A meglepetés csak akkor egészen helyes, ha annak az ötlete is «meglepett» minket. Akkor közvetlenül a szívből szól s átviszi a másik kedves szívbe az öröme teljes, gyújtó, pezsgő hatalmát.

Csak egy ilyen «jó gondolata» a pillanatnak, ha rögtön ki is vitetik — lehet olyan meglepetés, mely hirtelen jön s mind a két részt egyenlőn kielégíti.

És most még néhány szót az *ajándokokról egyáltalában* véve. Minthogy semmi sem tökéletes a nap alatt, így az ajándékoknál is majd mindig olyan forma zavar és baj támad, mely a régi közmondásra emlékeztet: «Egyiknél van a pénz — a másiknál az erszény.»

Az az «egyik» azon törí fejét — pedig ilyen van ezer meg ezer — «Mit is választhatnék ajándokul? Családom tagjai mindennel el vannak látva a mire szükségük van és a mit csak óhajtanak. Az árával nem törődöm, csak tudnám, hogy örömet

szerzek nekik.» — És a «másik» — ezeknek száma milliókra rúg — így gondolkodik: «Melyiket válasszam a sok ajándok közül, holott oly örömet adnám oda mind! De hát melyiket vásárolhatom meg csekély pénzzel?»

Azt hinném ezen utóbbi, a csekélyebb baj. Mert bár mit is választ az a «másik,» szívesen lesz elfogadva és örömet fog szerezni annak a ki kapja, mert bizonyára egy régen táplált reményt, vagy szükségletet kielégítendő, pedig ez a fő célja minden ajándoknak. Ezt nem fogják oda állítani mint «lim»-met a többi «lom»-hoz — mint a tútelített gazdagnak adományát.

Milyen jó az ilyen esetben egy okos tanácsadó, kivel mindent megbeszélhetünk és ki aztán nagyon helyesen támogathat a megajándékozandónak titkos kívánságait illetőleg, s ki volna leginkább hivatva ezen szerepre, mint az a jó «néni» az a koros hajadon, kihez mindegyik fordulni szokott, ha az idősebb fiúk valami pénzzavarba, vagy más bajba jönnek, akkor a «néni» vállalja el a szüléknél a szeretetteljes közvetítő szerepét, de ő szintén az első, kit az ifjak és leányok első szívbeli titkaiba beleavatják, mert tudják, hogy nála búban — örömben mindig a legmelegebb részvétre számíthatnak.

De a koros hajadonok — vagy hát mondjuk csak egyelőre «a hajadonok» áldásos működése nem csak a házi körre, de sokkal messzebbre is terjed.

Nézzük meg csak az iskolákat, kórodákat, a mentő- és szeretetházakat s más efféle jótékony intézeteket, melyeknek aranyhálózata az egész vilá-

got bevonja ; kik működnek leginkább az ember-szeretet ezen imoláiban ?

Bizony leginkább a korosabb hajadonok anynyira becsmérelt czége az, honnan ezen intézetek ernyedetlenül, igénytelenül működő segédeinek legnagyobb száma kikerül.

Ezen nyájas, kötelmeit zajtalanul végző «testvérek» közt is elegenden vannak, kik nem is álmodták, hogy «a szerelem tavaszának» nem a gyümölcsöt termő nyár és élvezetes ősz leend a folytatása, hanem mindjárt tél következik utána!

De ha azt kérdik tőle — szívesen elcserélné-e mostani sorsát amazért, melyre ifjú szíve egykor olyan forrón vágyott? — a legtöbben bizonyára nemmel felelnének, mert azt a benső megelégedést és lelki nyugalmat, melyet a szigorún teljesített kötelmek *biztosan* megadják, nem cserélné el a családi élet bizonytalan örömeiért és elmaradhatlan szenvedéseieért.

Fáj a szívnek a legédesebb boldogságról való lemondás, ezt tagadni, vagy el nem ismerni rop-pant elfogultság és badarság lenne, de a kit e fáj-dalmas sors éri, az keressen vigaszt azon tudatban hogy a földi létnek még egy magasabb czélja van mint «*boldognak lenni*», tudniillik: «*boldoggá tenni.*» A míg a világon szegények, betegek, szenvedők, és védtelen gyámoltalan lények vannak, addig egy leánynak sem kell meghalni vagy kétségbe-esni azért, mert ifjú szíve reményei nem teljesültek, azt a «megtört szív» meséjét már ki kellene hagyni a kedélybajok névsorából, s még kevésbé szük-

séges, hogy az érett eszű hajadon tétlenül sirassa a «szerelem tavaszát.» Működjék, dolgozzék az emberszeretet nagy mezején; nincs olyan szegény ember e világon, a kinek nem állna hatalmában valami élő lényt boldogíthatni, hogy szíve vágyát teljesíthesse. De éppen azért nincs is joga senkinek egy magányosan álló korosabb leányt azért kigúnyolni vagy kinevetni, ha különös előszeretettel viseltetik valamelyik házi állat iránt, melynek hí ragaszkodása jól esik kedélyének annál is inkább, mert a szegény állatok, melyek annyi kint szenvednek az emberek kegyetlensége által; nem viszonzozzák hálátlansággal a rájuk fordított szeretetet, hiszen a hálátlanság is az ember kiváltságai közé tartozik.

Azt a fonák fogalmat, mely szerint oly nagy szerencsétlenségnek tartják, ha egy leány hajadon maradt, már csakugyan egészen ki kellene küszöbölni, avagy az agglegényeket is éppen olyan szemmel kell tekinteni mint az aggleányokat, sőt azok joggal megérdemlik, hogy kigúnyolják, mert az állam, a társadalom és — a nőnem ellen vétenek, ezek a valódi herék az emberiség méhkasában.

És ti, a kiktől a sors megtagadta a családi élet örömeit, kedves, üldözött hajadonok, kik pártában maradtatok, írjátok zászlótokra e szép és igaz mondatot:

«Rózsa a szerelem,
De csak tavasszal nyit,
Babér a szeretet
Mely örökké virít.»
